

Шляхамі
Наднямоння

4

Публі-
цыстычнасць
драматургіі

5

Проза
і паэзія
восені

6

Інтымнасць
стужак
Галіны
Адамовіч

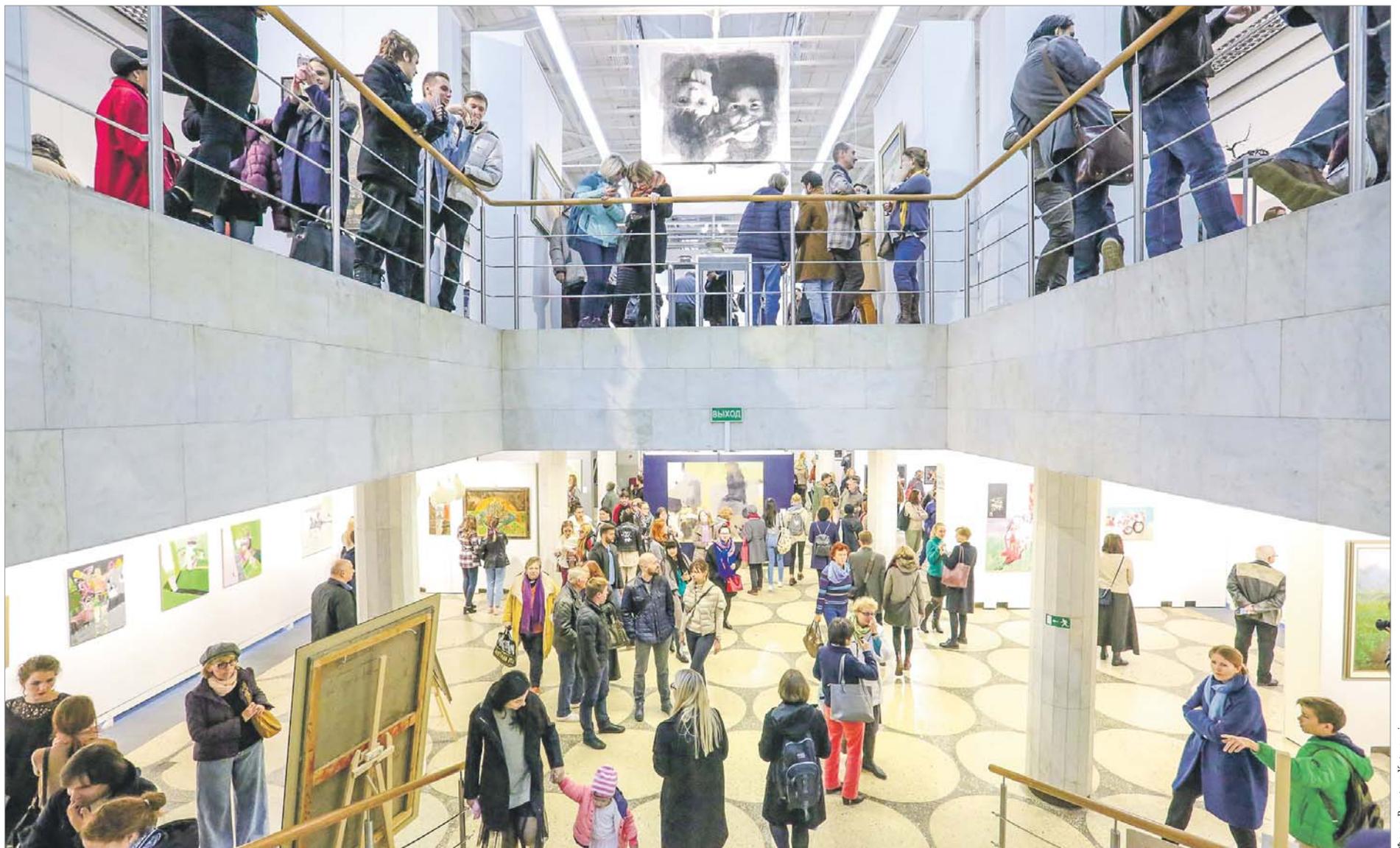
14

У авангардзе —
з Пендэрэцкім

15

ДАРАГОЕ НАША МАСТАЦТВА...

Фота Валерыя Харчанкі.

Як фарміруецца кошт твораў «Восеньскага салона», дапамогуць зразумець спецыялісты і аўтары

Мастацкі праект «Восеньскі салон з Белгазпрамбанкам» трэці раз дае падставы не сумваць. Аўдыторыя, падпарадкаваная гэтаму імкненню, у першыя ж дні работы выстаўкі актыўна ўключылася ў абмеркаванне: адны гучна захапляюцца, іншыя адкрыта крытыкуюць. Але істотна тое, што першыя і другія неаб'якавыя да таго, што адбываецца ў беларускім мастацтве.

«Восеньскі салон» — выстаўка-продаж, што прадстаўляе творы маладога пакалення аўтараў. Сёлета ў праекце экспануецца каля паўтысячы мастацкіх работ, якія стварылі сто сорок аўтараў у розных тэхніках і відах выяўленчага мастацтва. Некаторыя мастакі ўдзельнічаюць у праекце трэці раз. Сярод вядомых імёнаў — Алеся Скарабагатая, якая атрымлівала прыз глядацкіх сімпатый два гады запар, Ганна Сілівончык, Фёдар Шурмялёў, Вольга Шкаруба, Андрусь Такінданг, Усевалад Швайба, Марыя Бонэ, Васіль Зянько,

Павел Амялюсік, Васіль Пяшкун і іншыя. А глядачы чакаюць не толькі новых імёнаў — яшчэ адкрыццяў і ўзрушэнняў. Тым больш што творы прапануюцца на продаж, кожны мае сваю цану (яна пазначана побач з назвай). Кошт сваіх работ мастакі вызначылі самі. Арганізатары падкрэсліваюць, што «Восеньскі салон» — выстаўка, дзе карціны знойдуцца на любы густ і кашалёк, і заклікаюць наведвальнікаў не саромецца прапаноўваць мастакам... сваю цану.

— Трэці «Восеньскі салон з Белгазпрамбанкам» падчас паступальнага развіцця стаў лепшым з трох, — адзначыў на цырымоніі адкрыцця старшыня праўлення Белгазпрамбанка Віктар Бабарыка. — З кожным крокам мы напрацоўвалі досвед, і цяпер засталася адно — падтрымаць тых, хто будзе на гэтым салоне лепшым.

Дарэчы, адна з самых сур'ёзных матывацый аўтараў да ўдзелу ў выстаўцы — магчымасць прадставіць свае творы на інтэрнацыянальным «Восеньскім салоне» ў Парыжы на Елісейскіх палях. Менавіта цяпер там зна-

ходзяцца пераможцы мінулага года — Максім Лянкевіч і Паліна Амеляновіч.

Сёлета змяніліся падыходы да арганізацыі экспазіцыі: з'явіліся мініпляцоўкі з адасобленай тэрыторыяй. Завітаўшы ў такую прастору, глядач сутыкаецца з творчай асобнай аўтараў, дзе можна абстрагавацца ад усёй экспазіцыі.

«Восеньскі салон з Белгазпрамбанкам» задуманы як актыўная пляцоўка для прэзентацыі сучаснага беларускага мастацтва і дзеля дыялогу публікі з мастацкім светам. Каб яго налаodziць, акрамя выстававава часткі прадумана яшчэ і адукацыйная. У апошнія запланаваны лекцыі, інтэрактыўныя экскурсіі, заняткі з дзецьмі, мерапрыемствы ад галерэй-удзельніц, сустрэчы з аўтарамі. У мінулыя гады лекцыі мастацтвазнаўцаў збіралі вялікую колькасць слухачоў, паказалі, наколькі людзям хочацца кантактаваць з прафесіяналамі, якія дапамагаюць разабрацца ў мастацтве. Лекцыі праводзяць як знакамітыя мастацтвазнаўцы, так і самі аўтары.

Вікторыя АСКЕРА

Пункцірам

✓ Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка павіншаваў народнага артыста Беларусі Аляксандра Анісімава з 70-годдзем. «Валодаючы асобай артыстычнай энергетыкай, якая зачароўвае публіку, вы дасягнулі вяршынь дырыжорскага майстэрства і ўнеслі адметны ўклад у развіццё і папулярызаванне нацыянальнай і сусветнай музычнай культуры, — гаворыцца ў віншаванні. — Пад вашым кіраўніцтвам у выкананні Дзяржаўнага акадэмічнага сімфанічнага аркестра шэдэўры класічнай і сучаснай музыкі набываюць новае арыгінальнае гучанне і глыбіню». Кіраўнік дзяржавы адзначыў, што дзякуючы таленту і актыўнай асветніцкай дзейнасці Аляксандра Анісімава ўсё больш людзей розных пакаленняў у Беларусі і за яе межамі адкрываюць для сябе каштоўнасць і значнасць высокага акадэмічнага мастацтва.

✓ Пэралік відаў рамеснай дзейнасці пашыраецца ў Беларусі. Гэта прадугледжана ўказам № 364 «Аб ажыццяўленні фізічнымі асобамі рамеснай дзейнасці», які Прэзідэнт Беларусі падпісаў 9 кастрычніка. Новы пералік уключае ўсе віды творчасці, што ажыццяўляюцца на аснове ручной працы. Удакладняюцца месцы і спосабы рэалізацыі рамеснай прадукцыі. Майстры змогуць прадаваць вырабы непасрэдна ў майстэрнях, дастаўляць і перасылаць прадукцыю пакупнікам па пазначаным адрасе, а таксама рэкламаваць яе, у тым ліку ў інтэрнэце. Прыняцце гэтых мер мае на мэце садзейнічаць развіццю народных промыслаў, захаванню і прымяненню традыцый ручной працы.

✓ Магчымасці для аказання паслуг у сферы аграэкатурызму пашыраны ў Беларусі. Гэта прадугледжана ўказам № 365 «Аб развіцці аграэкатурызму», які Кіраўнік дзяржавы падпісаў 9 кастрычніка. Прадугледжана комплекснае ўдасканаленне адносін у сферы аграэкатурызму, скіраванае перш за ўсё на выкараненне адміністрацыйных бар'ераў, што тармозіць развіццё гэтага віду дзейнасці. Азначэнне, што ўказ будзе садзейнічаць павышэнню як турыстычнай прывабнасці краіны, так і ўключэнню ў эканамічную дзейнасць насельніцтва, якое пражывае на тэрыторыі сельскай мясцовасці.

✓ Выстаўка «Плакаты савецкай эпохі» адкрылася ў гомельскім палацы Румянцавых і Паскевічаў. У экспазіцыі прадстаўлены плакаты 50 — 70-х гадоў XX стагоддзя вядомых мастакоў-графікаў. Сярод іх — работы аднаго з заснавальнікаў савецкага палітычнага плаката Віктара Дэні, графікаў і плакатыстаў Віктара Карэцкага, Ніны Ватолінай і іншых аўтараў. Прапагандысцкія і агітацыйныя плакаты — гэта не толькі арыгінальныя мастацкія творы графічнага мастацтва мінулай эпохі: з цягам часу яны набылі значэнне ўнікальных гістарычных дакументаў. Экспазіцыя — частка праекта музея Гомельскага палацава-паркавага ансамбля «Рэвалюцыя. 100 гадоў». Выстаўка будзе працаваць да сярэдзіны лістапада.

✓ Форум сучасных і народных рамёстваў «Горад адкрыты творчасці» пройдзе 21 — 22 кастрычніка ў Віцебску, паведамлілі ў Віцебскім аблвыканкаме. У мерапрыемстве возьмуць удзел прадстаўнікі творчых маладзёжных арганізацый і рухаў, цэнтраў рамёстваў, прадпрыемстваў лёгкай прамысловасці, творчыя калектывы Віцебскай вобласці. Форум мае на мэце далучэнне моладзі да рамесніцкай дзейнасці, развіццё і папулярызаванне лепшых традыцый і дасягненняў нацыянальнай культуры і мастацтва. Арганізатарамі выступаюць упраўленне адукацыі, галоўнае ўпраўленне ідэалагічнай работы, культуры і па справах моладзі Віцебскага аблвыканкама, абласная арганізацыя БСРМ і ПП «Нэтворкінг».

У Саюзе пісьменнікаў Беларусі

ПРЭМІЯ — ГЭТА ПРЭСТЫЖНА!

Цырымонія ўручэння літаратурнай прэміі імя Уладзіміра Калесніка, заснаванай Брэсцкім аблвыканкам, прайшла ў Брэсцкім дзяржаўным універсітэце імя А. С. Пушкіна. Мерапрыемства было прымеркавана да 95-га дня нараджэння вядомага літаратуразнаўцы, крытыка і публіцыста Дзяржаўнай прэміі Коласа Уладзіміра

Лепшым літаратурным горады ўручылі выканкама Алеся за дзесяць гадоў даказаў запатраба. ства новых талена лаўрэатаў прэміі прадстаўнікі моладзі, падкрэсліў Алег Вялічка.

У галіне паэзіі лаўрэатамі прэміі аблвыканкама імя Уладзіміра Калесніка прызнаны настаўніца з вёскі Мачуль Столінскага раёна Галіна Бабарыка за зборнік лірыкі «Дарога ў восень» і адказны сакратар газеты «Навіны Камянеччыны» Настасся

Нарэйка. У намінацыі «Проза» савет пра прысуджэнні прэміі адзначыў кнігу Фёдора С. «Беловежская пушча: мая судымовы» і зборнік апавяданняў а мастака з вёскі Магіліцы Анатоля Галушкі. Пэнацыі «Дзіцячая літаратура маладая пісьменніца а аддзялення Саюза Беларусі, аглядальнік газет-лена Гневушава з прыгодніц-гай «Замок тайн».

Ганаровай граматай галоўнага ўпраўлення ідэалагічнай работы, культуры і па справах моладзі Брэсцкага аблвыканкама за актыўную грамадзянскую пазіцыю і грамадскую дзейнасць, за значны ўклад ў захаванне гісторыка-культурнай спадчыны Берасцейшчыны ўзнагароджаны пісьменнік-публіцыст з Іванава Анатоля Дзенісейка.

Таццяна ДЗЕМІДОВІЧ, старшыня Брэсцкага абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі

НАВІНЫ

Канферэнцыі

Напярэдадні Дня архівіста ў Беларускім дзяржаўным архіве-музеі літаратуры і мастацтва прайшлі XV Архіўныя чытанні, прысвечаныя 70-годдзю з дня нараджэння адразу трох адметных навукоўцаў: гісторыка і архівіста Віталія Скалабана (1947 — 2011), архівіста і журналіста Аляксандра Міхальчанкі (1947 — 2012) і гісторыка Уладзіміра Міхнюка (1947 — 2004). Кожны з іх зрабіў свой унёсак у пачэсную справу даследавання беларускай гісторыі, вяртання спадчыны дзяржаўнай культуры, літаратуры, грамадска-палітычнага руху.

На канферэнцыю сабраліся пераважна супрацоўнікі архіўных устаноў Мінска і Магілёва, гісторыкі, літаратуразнаўцы. Прысутных прывіталі першы намеснік дырэктара Дэпартаменту па архівах і справаходстве Міністэрства юстыцыі Рэспублікі Беларусь Вольга Бірукова, кандыдат гістарычных навук, ганаровы архівіст Беларусі Уладзімір Адамушка і старшыня праўлення Беларускага таварыства архівістаў Міхаіл Скамарош-

Да Дня архівіста

чанка. Падчас пленарнага пасяджэння ўдзельнікам прапанавалі даклад дацэнта БДУ Міхаіла Шумейкі «Асоба ў архіве, архіў — у асобе», тэлесюжэт «Архівы — аб праблеме захаванасці нацыянальных здабыткаў у архівах СНД» (МТРК «Мір», 2006 г.) з фондаў Беларускага дзяржаўнага архіва кінафотафонадакументаў. Дарэчы, менавіта гэтаму архіву (у асобе Алёны Трацяк — галоўнага архівіста аддзела выкарыстання дакументаў і інфармацыі) падчас чытанняў былі

«Чысты лес», творчы лес

Саюз пісьменнікаў Беларусі ўзяў удзел у Рэспубліканскай дабрачыннай акцыі «Чысты лес», якую ладзіла Міністэрства лясной гаспадаркі Рэспублікі Беларусь.

Пісьменнікі прысвяцілі лесу шмат твораў. Але не толькі гэта. Літаратары пашырылі шэрагі добраахвотных памочнікаў лесаводу з тым, каб дапамагчы прыбраць смецце на прылеглых да лесу тэрыторыях. На жаль, праблема забруджвання лясоў звалкамі будаўнічых і гаспадарчых адходаў надзвычай актуальная. Лес патрабуе чысціні і беражлівага стаўлення. Слова пісьменніка — важкі сродак у яго абарону.

Падчас правядзення акцыі прагучалі лепшыя творы ў гонар зялёнага сябра і тых, хто яго служыць. Пісьменнікі накіраваліся з выступленнямі ў школы і іншыя навучальныя ўстановы, маючы на мэце адзін з галоўных сваіх клопатаў — экалагічнае выхаванне моладзі.

Марыя ЛІПЕНЬ

ўрачыста ўручаныя ганаровыя падзякі і падарункі за шматгадовую добрасумленную працу.

На секцыйных пасяджэннях прагучалі выступленні Мар'яна Тумаша, Андрэя Лагушкіна, Ганны Запартыкі, Зінаіды Антановіч, Ільі Вішнеўскага, Уладзіміра Трапянка ды іншых. Падчас канферэнцыі адбылося адкрыццё выстаўкі «Гаворыць з векам Зоська Верас...», прысвечанай 125-годдзю з дня нараджэння вядомай пісьменніцы, культурнай і грамадскай дзяячкі, якая пакінула цікавую мемуарную спадчыну і вяла перапіску з больш як 600 карэспандэнтамі. У экспазіцыі, аўтарам якой з'яўляецца Кацярына Петухова, прадстаўлены аўтографы, фотаздымкі і выданні Зоські Верас, у тым ліку створаныя на аснове дакументаў з фондаў БДАМЛМ.

Віктар ЖЫБУЛЬ, вядучы навуковы супрацоўнік аддзела інфармацыі, публікацыі і выкарыстання дакументаў БДАМЛМ

Мінскае гарадское аддзяленне СПБ запрашае:

14 кастрычніка — на творчую сустрэчу з паэтэсай Таісай Трафімавай, што адбудзецца ў Цэнтры творчасці дзяцей «Зорка». Пачатак а 10.30.

15 кастрычніка — на прэзентацыю кнігі паэтэсы Ганны Чумакавай у публічную бібліятэку № 4. Пачатак аб 11-й гадзіне.

16 кастрычніка — у Школу юнага паэта пры Мінскім гарадскім аддзяленні СПБ (вул. Фрунзэ, 5-309). Пачатак а 17-й гадзіне.

17 кастрычніка — на літаратурна-музычную імпрэзу «Самая чуждоўная жанчына», прысвечаную Дню маці, у публічную бібліятэку № 3. Вядучая — паэтэса Ганна Кашуба. Пачатак а 15-й гадзіне.

17 кастрычніка — на прэзентацыю кнігі маладой паэтэсы Кацярыны Стройлавай «Палітра жыцця» ў Інстытут тэалогіі. Пачатак а 15.30.

17 кастрычніка — у літаратурны клуб «Аўтограф» пры інтэрнаце БДЭУ (вул. Карбышава, 42). Госьць — пісьменнік Юрась Нераток. Творчы кіраўнік — Іна Фралова. Пачатак а 18.30.

18 кастрычніка — у паэтычны клуб «Парнас» пры публічнай бібліятэцы № 5 на творчы вечар паэта Аляксандра Кавалёнка «Каласістая дарога паэта». Пачатак а 17.30.

18 кастрычніка — на паэтычна-музычную імпрэзу, прысвечаную Дню маці,

у залу музычнага факультэта Дзяржаўнага педуніверсітэта імя М. Танка. Пачатак а 19-й гадзіне.

19 кастрычніка — на творчую сустрэчу з паэтам Міхасём Пазняковым у адукацыйна-аздараўленчы цэнтр «Лідар» (п. Жданавічы). Пачатак а 15-й гадзіне.

19 кастрычніка — на прэзентацыю беларускага нумара часопіса «Берега» (г. Калінінград) з удзелам галоўнага рэдактара, пісьменніцы Лідзіі Давыдзенка ў Дзяржаўны літаратурна-мемарыяльны музей Якуба Коласа. Пачатак а 18-й гадзіне.

20 кастрычніка — на прэзентацыю кнігі Валянціны Паліканінай «Родное. Кровное. Святое» ў публічную бібліятэку № 18. Пачатак а 15-й гадзіне.

20 кастрычніка — на творчую сустрэчу «Дні праваслаўнай культуры ў Мінску» з пісьменнікамі Алёнай Міхаленка, Тамарай Левішко, Лізаветай Палеес, Вольгай Шпакевіч у Акадэмію Міністэрства ўнутраных спраў. Пачатак а 16.00.

Віцебскае абласное аддзяленне СПБ запрашае:

17 кастрычніка — на сустрэчу «Кастрычнік у мым сэрцы» з пісьменнікамі Тамарай Красновай-Гусачэнка, Канстанцінам Нілавым, Андрэем Гераішчанкам, Валерыем Марчанкам у Палац культуры пасёлка Руба. Пачатак а 14-й гадзіне.

19 кастрычніка — на экамазаіку «Загляні в зелены дом — чуда са ўвядзіш в нём»

з дзіцячымі пісьменнікамі Галінай і Сяргеем Трафімавымі ў Арыанскую бібліятэку імя Н. К. Крупскай. Пачатак а 12.30.

Гродзенскае абласное аддзяленне СПБ запрашае:

17 кастрычніка — на творчую сустрэчу «Вершы залатой пары» паэтэсы Людмілы Кебіч з амаатарамі паэзіі гродзенскага жаночага клуба «Сучасніца» ў гродзенскі гарадскі цэнтр культуры. Пачатак а 15-й гадзіне.

19 кастрычніка — на творчую сустрэчу пісьменніцы Людмілы Кебіч і Ганны Скаржынскай-Савіцкай «Наша мова — чыстая крынічка» з вучнямі СШ № 37 г. Гродна. Пачатак а 14-й гадзіне.

Магілёўскае абласное аддзяленне СПБ запрашае:

16 кастрычніка — на выступленне Наталлі Міхальчук і студэнтаў, членаў літаб'яднання «Намчненне», у магілёўскім кінатэатры «Радзіма» ў межах фестывалю «Тураўская восень». Пачатак а 17-й гадзіне.

17 кастрычніка — на выступленне паэтэсы Марыны Сліўко і членаў літаб'яднання «Магістраль» у санаторыі «Дубравенка» (Магілёўскі раён). Пачатак а 14-й гадзіне.

18 кастрычніка — на выступленне Афанасія Палітыкі перад студэнтамі I — IV курсаў гісторыка-філалагічнага факультэта МДУ імя А. А. Куляшова. Пачатак а 12.30.

Унікальнасць Наднямоння

Запрашаем наведаць малавядомыя мясціны Гарадзеншчыны — сэрца Вялікага Княства Літоўскага, сапраўднай пярдзіны Беларусі. Тут захаваліся ўнікальныя помнікі нашай гісторыі і культуры!

1. ВЯЛІКАЯ КРАКОТКА (СЛОНІМСКІ РАЁН)

На паўночна-заходняй ускраіне вёскі знаходзіцца рэспубліканскі помнік прыроды — Кракоцкая града. Утварылася яна прыкладна 220 тысяч гадоў таму. У таўшчэзным лёдзе ўзнікла расколіна, і вада, што цякла адтуль, намыла граду.

З даўніх часоў вядомая мясцовая крыніца. А перад заездам у Вялікую Кракотку ляжыць валун з чырвонага граніту, узрост якога — больш за 200 гадоў. Ёсць у вёсцы яшчэ адзін валун — Кракоцкі камень з ямкамі. Адтуліны ў ім зробленыя чалавекам.

Пра мінулае вёскі нагадвае драўляная царква Аляксандра Неўскага — помнік народнага дойлідства. Яна была збудаваная ў 1812 годзе як уніяцкі храм і асвечаная ў гонар Святой Тройцы.

Побач з Вялікай Кракоткай, у колішняй вёсцы Малая Кракотка, нарадзіўся Іван Саламевіч, аўтар «Слоўніка беларускіх псеўданімаў XVI — XX стагоддзяў». А ў Вялікай Кракотцы нарадзіўся і вырас Рыгор Акулевіч, адзін з арганізатараў гуртоў Беларускай сялянска-работніцкай грамады і Таварыства беларускай школы. У 1927 годзе разам з мясцовымі хлопцамі ён стварыў Кракоцкую беларускую бібліятэку і назваў яе ў гонар Янкі Купалы. Гэта бібліятэка — першая, якая насяла імя слаўтага паэта. Польшкі ўлады закрылі яе, але пасля дзейнасць установы аднавілася.

У вёску неаднойчы прыязджала Уладзіслава Луцэвіч. Яна перапісвалася з бібліятэкай, дасылала кнігі, альбомы. Цяпер у бібліятэцы захоўваецца больш за 12 тысяч кніг, многія — з аўтаграфамі вядомых пісьменнікаў. Але чытачоў небагата, бо школы ў Вялікай Кракотцы ўжо няма.

Сёння сюды едуць не кнігалюбы, а паломнікі. У 2005 годзе ў Свята-Засіма-Саваціеўскі мужчынскі манастыр, які збудаваны на адной з гор Вялікай Кракоткі, прывезлі мошчы вялебных салавецкіх цудатворцаў Засімы, Савація і Гераніма.

На другой гары — брацкая магіла, у якой пахаваны каля 400 герояў Другой сусветнай вайны.

2. ВОЎПА (ВАЎКАВЫСКИ РАЁН)

Воўпа вядомая з XV стагоддзя. У 1555 годзе яна належала каралю польскаму і вялікаму князю літоўскаму Жыгімонту II Аўгусту. Яго маці — гаспадарлівая Бона Сфорца — прыглядалася да маёнткаў, што месціліся каля воднай камунікацыі — ракі Нёман. Яна і стварыла тут Воўпенскае староства, якое стала самым багатым у Ваўкавыскім павеце. Дамоў у Воўпе было больш, чым ва ўсіх іншых староствах Ваўкавыскага павета разам!

У 1624 годзе Воўпенскае староства набыў канцлер Леў Сапега для сына Казіміра. Казімір сябраваў з каралевічам Уладзіславам Вазам, разам з бацькам дапамог яму перамагчы на выбарах караля. У 1643 годзе Сапегі ўрачыста прымалі ў Воўпе ўдзячнага Уладзіслава IV Вазу разам з жонкай — каралевай Цэцыліяй.

Першы драўляны храм у Воўпе быў пабудаваны ў 1474 годзе. Праз трыста гадоў на яго месцы ксёндз Юзаф Касакоўскі ўзвёў новы касцёл у гонар Яна Хрысціцеля. Нягледзячы на войны і паўстанні, храм захавваўся і лічыцца адным з самых старых драўляных касцёлаў на Беларусі. Сам Бог ахоўвае гэты помнік народнага драўлянага дойлідства з рысамі позняга барока.

У касцёл Касакоўскі перанёс стары алтар, зроблены яшчэ Казімірам Сапегам да прыезду караля (такія алтары сустракаюцца толькі ў касцёлах Баварыі і ў Кракаве). Дагэтуль засталіся тут пахаванні Сапегі і іншых шляхецкіх родаў.

У 1792 годзе Воўпа атрымала ўласны герб і Магдэбургскае права. А ў 1831 годзе за ўдзел у шляхецкім паўстанні мястэчка ў Сапегі адабралі...

27 ліпеня 1910 года ў маёнтку Жлобаўцы каля Воўпы нарадзілася паэтка Ларыса Геніюш. У Воўпу яна, малая, хадзіла ў школу. А таксама — у праваслаўную царкву, пабудаваную ў 1859 годзе.

3. ГАЙЦЮНІШКІ (ВОРАНАЎСКИ РАЁН)

У сярэдзіне XVI ст. гаспадаром вёскі быў Лукаш Ленскі. Ён пабудоваў карчму, пазней кароль дазволіў яму ўзвесці яшчэ і мост на рэчцы Жыжма. Будаўніцтва моста было важным мерапрыемствам. Бо тыя, хто будоваў пераправу сваімі сродкамі, бралі плату з кожнага, хто ехаў праз мост. Статут ускладаў на ўладальнікаў мастоў абавязак сачыць за іх станам, рамантаваць.

Лукаш Ленскі ўзвёў мост падчас войн з Маскоўскай дзяржавай. Тады паўсюль будавалі масты і абарончыя збудаванні, і ў ВКЛ ехалі майстры з розных краін. Так

і завіталі ў Гайцюнішкі браты, архітэктары-будаўнікі з Галандыі Станіслаў і Пятро Нонхарты.

Падчас ваенных дзеянняў яны выдатна сябе праявілі, і пра іх поспехі адрапартавалі вялікаму князю. У 1590 годзе Жыгімонт III Ваза ўзнагародзіў іх шляхецтвам. Пятро Нонхарт парадніўся са старажытным беларускім родам Падбярэзскіх і хутка пайшоў угору па кар’ернай лесвіцы. У 1611 годзе Жыгімонт Ваза прызначыў яго загадчыкам каралеўскіх збудаванняў у Вільні і шэфам каралеўскіх фартыфікацый ва ўсім ВКЛ. А ў дадатак падарыў маёнтка Гайцюнішкі.

Пятро Нонхарт вырашыў займець сапраўдную крэпасць. Разам з сябрам — галандскім інжынерам Ванам Дадэнам — ён пабудоваў дом-цвердзь, які і сёння завуць гэты замачак.

Гайцюнішская крэпасць да нашых дзён захавалася амаль без змен. Таўшчыня сцен — паўтара метра, крэпасць насамрэч магла вытрымаць любую аблогу. Каб не застацца без вады, у замку выкапалі глыбокі калодзеж. З кожнага пакоя (і нават з бальнай залы) зрабілі праходы ў вежы да байніц і патаемных лесвіц. Нават прыслуга была ў Нонхара трапнымі стралкамі!

Пятро Нонхарт абнёс крэпасць земляным валам і ровам з вадою, выкапаў цэлую сістэму сажалак. Падчас Паўночнай вайны ў крэпасці заселі шведы — і адолець іх ніхто не змог.

Далей Гайцюнішкі трапілі да Шрэтэраў, шляхціцаў інфляндскага паходжання. Сюды прыязджаў адпачыць знакаміты мастак Іаган Шрэтэр. Ён размаляваў сцены некаторых пакояў у замку — магчыма, яго фрэскі захоўваюцца і сёння пад слоём фарбы.

Замак у Гайцюнішках.

Пасля Гайцюнішкі належалі Путкамерам, у якіх часта гасцяваў Адам Міцкевіч. Гайцюнішкаўскі замачак, магчыма, стаў правобразам шляхецкага маёнтка ў паэме «Пан Тадэвуш».

4. КРАМЯНІЦА (ЗЭЛЬВЕНСКИ РАЁН)

Крамяніца (альбо Касцельная Крамяніца) вядомая з другой паловы XV стагоддзя. Адным з яе гаспадароў быў маршалак ваўкавыскі і кашталян віцебскі Мікалай Вольскі. Ён быў чалавекам вельмі пабожным і ў 1617 годзе запрасіў сюды канонікаў латэранскіх.

Крамяніца стала першым беларускім мястэчкам, куды прыйшлі канонікі. У тым жа годзе Мікалай Вольскі пабудоваў для іх касцёл Божая Цела і Святога Юрыя, які выдатна захавваўся да цяперашняга часу.

У сценах касцёла пан Мікалай і яго жонка Барбара знайшлі вечны спачын. Захаваліся іх надмагілі: Барбара — у манаскім адзенні, а пан Мікалай — у рыцарскіх даспехах. Мастацтвазнаўцы мяркуюць, што аўтарам помнікі мог быць мясцовы скульптар. Абодва помнікі аздобленыя калонамі з капітэлямі, гербамі і расліннымі ўзорамі — нічога падобнага не сустракаецца больш ні ў адным з храмаў Беларусі.

У 1643 годзе Крамяніца належала сёстрам-брыгіткам, якія мелі кляштар у Гародні. Але канонікі латэранскія працягвалі сваю дзейнасць і шмат увагі надавалі адукацыі. Створаная імі Крамяніцкая бібліятэка налічвала больш за тысячу рэдкіх кніг і старажытных рукапісаў. У сярэдзіне XVII стагоддзя тут дзейнічала школа.

Праз дарогу ад касцёла захаваліся старажытныя каталіцкія могілкі — разам з капліцай, збудаванай напрыканцы XIX стагоддзя.

5. КАШУБІНЦЫ (ГРОДЗЕНСКИ РАЁН)

Першымі жыхарамі Кашубінцаў, відаць, былі кашубы — народ, які жыў на ўзбярэжжы Балтыйскага мора і меў сталіцай горад Каргузы.

Кашубы былі каталікамі, і калі ў другой палове XVI ст. на Беларусь прыйшлі езуіты, Кашубінцы ім спадабаліся, і вёска сталася іх уласнасцю.

У вёсцы захаваліся драўляны касцёл Маці Божай Беззаганнага Зачацця, збудаваны езуітамі ў 1750 годзе. Побач з храмам — скульптура Маці Божай з маленькім Ісусам Хрыстом, перавезеная з вёскі Котра.

У Кашубінцах часта згадваюць імя ўладальніцы вёскі Марыі Бачэйкі. У 1873 годзе яна пабудавала тут

Касцёл Маці Божай Беззаганнага Зачацця ў Кашубінцах.

драўляны палацкі у стылі класіцызму. Пры галоўным уваходзе — чатыры драўляныя калоны, калісьці яны былі пабеленыя, нібыта вырабленыя з мармуру. Дрэва на нашых землях нашмат больш, чым мармуру, таму архітэктары ішлі на хітрасць і бялілі калоны, што ёсць характэрнай асаблівасцю беларускага драўлянага дойлідства. Сёння драўлянае шляхецкае дойлідства ўжо рэдкасць, такія будынкi трэба зберагаць. Добра захаваліся і панскі свіран (канец XIX ст.), цяпер ужо перабудаваны, бо раней быў аднапавярховы, а ўздоўж сцен меліся галерэі.

Сядзібны комплекс знаходзіцца ў панскім парку, разбітым у пойме ракі Котра. Парк заклалі ў XVIII стагоддзі айцы езуіты. Тут захаваліся рэшткі выбітнага твора беларускага паркавага мастацтва, так званай Зялёнай альтанкі. Зялёныя альтанкі былі шмат у якіх нашых парках. Дрэвы, звычайна ліпы, высаджвалі квадратам, ды атрымлівалася альтанка з дрэў. Добра захавалася ўязная ліпавая прысада — галлё пераплялося і ўтварыла калідор шырынёй 8 метраў і даўжынёй каля 100 метраў.

6. ТРАКЕЛІ (ВОРАНАЎСКИ РАЁН)

У 1433 годзе вялікі князь Жыгімонт Кейстутавіч падараваў гэтае паселішча віленскаму ваяводу Яну Гаштольд. Тады вёска звалася Новы двор.

Па адной з версій, Ян Гаштольд перасяліў сюды сваіх людзей з Трокаў. І назваў маёнтка Тракелі — «Малыя Трокі». У 1563 годзе Тракельскі двор стаў дзяржаўнай уласнасцю, тады Тракелі былі ўжо цэнтрам каталіцкай парафіі ды цэнтрам вайтаўства. Неўзабаве маёнтка да рук прыбралі князі Радзівілы, а ў 1577 годзе Мікалай Радзівіл Сіротка прадаў яго каталіцкаму біскупу Валяр’яну Пратасевічу.

Валяр’ян Пратасевіч быў і па плоці, і па духу ліцвінам. Нарадзіўся на Піншчыне, заўсёды адстойваў правы беларусаў-ліцвінаў і незалежнасць ВКЛ. Ён выступаў за роўныя правы каталіцкай і некаталіцкай шляхты. Валяр’ян Пратасевіч — адзін з галоўных ініцыятараў адкрыцця ў 1570 годзе Віленскага езуіцкага калегіума, фундатар шматлікіх касцёлаў і каталіцкіх навучальных устаноў.

Пратасевіч падараваў Тракелі Віленскаму езуіцкаму касцёлу — і ў 1595 годзе езуіты прывезлі з Вільні ў Тракелі абраз Маці Божай, напісаны невядомым мастаком. Калі ў 1655 годзе маскоўскія войскі спалілі касцёл, то на папярлішчы знайшлі абраз, некрануты агнём. Касцёл гарэў і пазней, але абраз цудам заставаўся цэлым. У XVII ст. абраз дапоўнілі выявай Святога Казіміра, ахоўніка ВКЛ, які вельмі шанавалі Маці Божую.

Абраз Маці Божай Тракельскай.

Езуіты жылі ў Тракелях больш за 200 гадоў і арганізавалі пры касцёле школу ды прытулак для старых людзей.

На пачатку XIX ст. маёнтка быў даволі вялікі, і свае гаспадары былі па розных частках Тракеляў. Так, на могілках ля касцёла захаваліся капліцы роду Шукевічаў. Частка вёскі належала навагрудскаму падкаморнаму Стэфану Незабытоўскаму. Ён у 1809 годзе збудоваў на старым намольным месцы драўляны касцёл. Шматлікія паломнікі і цяпер ідуць сюды да цудотворнага абраза Маці Божай Тракельскай.

Юрый ЖЫГАМОНТ

Крыху праязічнай восені і жменя паэтычных радкоў

ГЛЕДЗЯЧЫ ЁНЬБЁСЫ...

Браму
мараў сваіх
адчыняю...

Калі сталы творца адчыняе перад чытачом, прамаўляючы словамі Максіма Гарэцкага, браму скарбаў, то пачатковец — пакуль толькі браму мар. Стане іх плён скарбам ці не, пакажа час і Інстытут журналістыкі БДУ, які ладзіць літаратурны конкурс «БрамаМар» на базе кафедры літаратурна-мастацкай крытыкі сваёй установы для студэнтаў, магістрантаў усіх навучальных устаноў Беларусі тэмамі вучобы і навучання вершнікаў.

У гэтым нумар часопіса «Маладосць», мастацкія творы найлепшых сёлетніх «БрамаМар» Ксенія Крывецкая, Яўгена Чарнышова, Даўіды Нягледзячы на прадказальна-чаканую дэмаграфію тэму кахання, К. Крывецкая здолела здзівіць чытача не «Падполле» ўводзіць чытача ў зман з першымі сказами: паколькі галоўныя героі маюць імёны, думкі, эмоцыі, сімпатыі, то ўспрымаюцца як людзі. Людзі, што жывуць у падполлі, насцярожана прыслухоўваюцца да гукаў з-за сцянаў і столі-падлогі, харчуюцца недаедкамі з гаспадарскага стала. Не адразу западозрыш аўтарку ў правакацыі: падполле можа быць папросту алегорыяй, і гаворка сапраўды можа весціся пра звычайных (сучасных, спустошаных абыякавасцю наваколя, выснажаных фобіямі) людзей. Далёкасяжныя фантазіі-інтэрпрэтацыі ў двух апошніх абзацах разбіваюцца аб сцяну дакладнага вытлумачэння сэнсу. «Я так і не зразумеў, што гэта была планавая бамбёжка мясцовасці. Я не зразумеў, што крылатым машынам — самалётам — няма справы да маленькіх кропак унізе — людзей і ўжо зусім ніякага да мікраскапічных — мышэй», — разважае маленькі Паўлік... мышаня. Правакацыя ўдалася. Зрэшты, падполле — яно такое: у кожнага сваё.

У змрачнавата-прыгнечаны свет чалавечых фобій уводзіць у сваіх праязічных тэкстах і Д. Трайдэн. Тонкія назіранні за перамяшчэннямі эмоцый па пакоях душы пакуль, праўда, застаюцца толькі накідамі. Апавяданнем не стае эстэтычнай закончанасці і выразнасці думкі — не ў сэнсе структураванасці сюжэта, якая сама па сабе не ёсць выключнай вартасцю, а ў сэнсе ўседакладнага аўтарскага ўдзелу ў сваёй мастацкай задумцы. А вось Яўген Чыжоў, сапраўды, пяшчотна бярэ чытача за руку (за душу) і вядзе шчымымі, зменлівымі сцежкамі юначлага кахання. Імітацыя сюжэта ствараецца паўтонамі назіранняў, перажыванняў, успамінаў галоўнага героя... Сцэна развіцця на прыпынку пакаідае горкі прысмак клішэ (асабліва ўлічваючы небяспечную эстэтычную заштампаванасць тэмы), аднак Я. Чыжоў відавочна валодае нейкім стылёвым сакрэтам: твор перадае ўзрушлівы настальгічны настрой героя, і яго найўнае перажыванне трагічнай незваротнасці здольнае выклікаць сімпатыі чытачоў.

Такія розныя аўтары вершаваных нізак — Вераніка Крупіца (упершыню ў «Маладосці») і Андрэй Козел — дазваляюць напоўніцу адчуць, наколькі па-рознаму могуць гучаць паэтычныя галасы маладых творцаў. Калі «Шэрага колеру дым» вершаў В. Крупіцы распачна сцэлецца разлогамі зямнога кахання, «Мая вера, надзея і злосць» А. Козела гучыць як маніфест непрыяцільнага свету — людскіх стасункаў, абыякавасці і крывадушша. Нездарма ў назве нізкі апошняе прадказальнае слова — «любоў» — заменена на іншае. У паэтычных радках — рэзкіх, выразных, сапраўды злых паводле настрою (на суперак распаўсюджанай у сучаснай паэзіі метафарычна-абстрактнай інтанацыі) мы бачым героя не ў пачатку жыццёвага шляху і не на ростаных шляхоў, героя, які крочыць не «паводле» і не «на суперак» — шлях ёсць самім жыццём, у якім чалавек ніколі не ідзе насустрач самому сабе, заўсёды ў бясплённым пошуку самасці. А вось гераіня В. Крупіцы яшчэ верыць у плён пошукаў свайго сапраўднага адбітку — ці то ў вачах каханага, ці то ў люстэрку перажытага расчаравання. Глыбокія, арыгінальныя паводле паэтычнага напаўнення вобразы, на жаль, часта абрываюцца банальнымі працягамі.

«Саламяныя знічкі сноў» Касі Глухоўскай, у якіх гарманічна спалучаюцца міфалагічныя матывы і псіхалагічныя рэцэпты, уяўляюць цікавы метадавершатэрапіі: «мы не знікаем, а зведваем новы космас». Бадай, менавіта ў паэтычнай нізцы гэтай аўтаркі найболей ураўнаважанасці ў добрым сэнсе гэтага слова: выверанасць метафар, выпеленасць вобразаў.

Радзівілаўская
кухня
як інтэлектуальны
клуб

Асэнсаванне скарынаўскай тэмы «Нёмане» ў «Нёмане» — сім традыцыйны «Гэса Івана Штэрн» і «Янькова» «Заных»

«Нёман» — гэта не толькі альманах, а і сутнаснага аблічча цэнтра, размоўны стыль, маўленчыя ўспрымаецца з такім дамешкам дэжволі пачынаеш шукаць у памяці тэкстаў дзенні з рознымі драматургічнымі творами.

«Нёман» адбываецца на кухні яснавельможнага пана Радзівіла Рудога — на тое яна і «юшка». Прыдворны повар, яго жонка, дрывасек і капітан карапульнай варты па чарзе распавядаюць розныя гісторыі — з мараллю ў канцы. Малады (вядома, таленавіты і галодны) паэт Іван уважліва ўсіх слухае і раз-пораз устаўляе ў агульную плынь «буквіц» кніжныя мудрасці, а блазан прамаўляе цытатамі з кнігі Скарыны... Думаецца, назву «Юшка з буквіц...» аўтары абралі менавіта для таго, каб «апраўдаць» усю разнаветарнасць сюжэтнага дзеяння і стракатаць персанажаў. Сам доктар Скарына з'яўляецца напрыканцы, каб ратаваць Івана, што страціў ад голаду прытомнасць. Ды і Іван аказваецца не проста «складальнікам хвалебных вершаў», а паслядоўнікам годнай справы першадрукара Іванам, сынам Фёдаравым. Ва ўсіх персанажаў выдатнае адчуванне гумару, усе жартуюць і нязлосна кпяць адно з аднаго. Верагодна, для аўтараў гэта быў спосаб аблегчыць такую сур'ёзную, узнятую сёлета на высокі афіцыйны ўзровень, тэму, што ўрэшце атрымалася: п'еса чытаецца лёгка, з усмешкай, гістарычны кантэкст пазнавальны. Застаецца адкрытым пытанне, наколькі гэта актуальна для сучаснага беларускага тэатра.

Кантрасты жыцця свайго і жыцця сучаснікаў на зломе стагоддзяў перадае Георгій Марчук у заключнай частцы дзённікавых запісаў розных гадоў «Час і месца». А ў дзень сённяшні нас вяртае Адам Глобус — праязічным цыклам «Смерць ад любові. Апавяданні пра захапленні» (пераклад на рускую мову Наталлі Казапалянскай). Тэма можа падацца банальнай, аднак... гаворка вядзецца пра сапраўдную, фізічную, а не метафарычную смерць і пра любоў у самым шырокім сэнсе: да бацькоў, веласіпеда, цыгарэты, машыны, чысціні, рыбкі, саду, гарэжкі і нават да кустоў... У двух выпадках, праўда, і пра каханне. Адзінаццаць кароткіх гісторый пра мужчын, якія парознаму ішлі дарогамі любові да свайго апошняга дня, па-майстэрску аб'яднання ў адну тэму праз адметны мастацкі ракурс. Дарожнае апавяданне «Жабракі» цікавае найперш не правакацыйнымі высновамі пра тое, што жабрацтва трэба «даўно ўзаконіць і выдаваць на жабрацтва ліцэнзіі і браць падатак», а, зноў жа, — арыгінальным мастацкім ракурсам: у барселонскіх жабраках Адам Глобус убачыў абліччы з палотнаў шэдэўраў сусветнага жывапісу.

Небяспека перакладу з блізкароднасных моў часта крыецца ў падступным падабенстве многіх лексем, у выніку чаго перакладчык нібыта «лянуецца» — атрымліваецца не мастацкі пераклад, а прыблізнае перапісанне. А менавіта таму вытрымкі з араторыі Міхася Башлакова «Шлях» у перакладзе Андрэя Цяўлоўскага пацешаць вока і сэрца аматараў паэзіі надзвычай удалым перастварэннем на рускую мову.

У сувязі з гэтым варта адзначыць артыкул Зінаіды Краснеўскай «Перакладчыкі, якім хочацца сказаць «дзякуй»», змешчаны ў раздзеле «Сусветная літаратура ў «Нёмане»». Сапраўды, як часта людзі, чытаючы творы замежнай літаратуры ў перакладзе на родную альбо прынамсі зразумелую для іх мову, звяртаюць увагу на імёны і прозвішчы перакладчыкаў, «набраныя самымі дробнымі літарамі»? Між тым ад узроўню перакладу залежыць не толькі ўражанне асобнага чытача, але і лёс твора ў міжнародным літаратурным кантэксце. Пра тых калег па слоўнай працы, якім перакладчыцы Зінаіда Краснеўскай самой хочацца выказаць удзячнасць, — згаданы артыкул (першы ў спісе — Віктар Тапароў). Для сталых прыхільнікаў часопіса «Нёман», які ўвесь час працуе з перакладнымі творами, тэма надзвычай актуальная.

Жана КАПУСТА

Агляд часопіса «Полымя» чакайце ў наступным нумары.

Чытачы «Нёмана» ведаюць Аляксандра Рыжова не толькі як паэта (папярэдняя падборка друкавалася ў лістападаўскім нумары за 2009 год), але і як перакладчыка (пераклады вершаў Германа Гэса з нямецкай мовы пабачылі свет сёлета ў лютаўскім нумары). Акрамя таго, А. Рыжоў друкаваўся ў 2008 годзе ў «Настаўніцкай газеце» і ў «Хрысціянскай газеце», у дзіцячых часопісах. У розных выдавецтвах рыхтуюцца да друку хрысціянская лірыка, дзіцячыя вершы, казкі для дашкольнікаў.

Вершы, прадстаўленыя ў вераснёўскім «Нёмане», захапляюць яркай вобразнасцю ў апісанні прыроды: адразу бачыш сябе ўнутры карцінкі:

*К тучам с синеваой оторочкой
Тянется на цыпочках сосна.
Рядышком на рыжеватой кочке,
Как антенна, хвоиц зеленый встал.*

У паэзіі А. Рыжова няма ні адчаю, ні сусветнага надрыву, ні смяротнай тугі, ні вострага драматызму, ні іншых разбуральных матываў. Наадварот, свет аўтара гарманічны, перапоўнены станоўчай, стваральнай энергіяй, і гэты пазітыў эмацыянальна перадаецца чытачу, ад вершаў становіцца цёпла і ўтульна ў нашай халоднай восені, у няпростым свеце:

*Стволы старинных исполинов
На литургии вековой,
Благоговейно кроны сдвинув,
Все окружили аналой.*

*Неосязуемо, незримо
Там пребывает посреди
Дух Божий властный, быстрокрылый,
Который этот мир родил.*

І хай сабе зрэдку сустракаюцца няўдалыя рыфмы (напрыклад, «смолы — комары», «городского — говор», «незримо — быстрокрылый»), яны не захінаюць галоўнага, чым дзеліцца з чытачом аўтар, — дабрыні, з якой ён глядзіць на свет, адчування новага ў звыклым, незвычайнага ў звычайным.

А. Рыжоў — аўтар вершаў хрысціянскай тэматыкі. Талент аўтара выявіўся тут напоўніцу, што ўдвай залучае ўвагі, бо ў літпрацэсе вядома безліч выпадкаў, калі таленавітыя паэты, далучыўшыся да веры, пачыналі пісаць выключна пра Бога — нудна, суха і нецікава. У паэзіі А. Рыжова няма агітацыі і голых заклікаў, але цеплыня, якой грэецца яго душа побач з Хрыстом, краенае і чытача праз паэтычныя вобразы і метафары:

*Я проживу ещё совсем чуть-чуть.
Пред вечностью столетия — секунды.
Преподнести мгновенья те хочу
Свершившему Голгофский подвиг трудный.*

*Немного и недолго проживу.
Не думайте, я на земле прохожий.
О том переживаю: заслужу ль
Я в память о себе слова — «муж Божий»?*

А яшчэ вершы А. Рыжова поўняцца глыбокай філасофіяй, што ідзе ад сэрца, ад любові да жыцця:

*Любовь растёт не в высоту, а внутрь,
В неброских мелочах себя являя.
А кто кричит в пять этажей «люблю!»,
Увы, нередко любит воплодвала.*

Застаецца пажадаць аўтару (ды і ўсім чытачам таксама) новых вышыняў у асэнсаванні Божай прысутнасці ў нашым зямным існаванні.

Татцяна БУДОВІЧ-БАРАДУЛЯ

ЗОСЬКА ВЕРАС І ЯЕ ВЕРНЫЯ РЫЦАРЫ

Захапляюся Зоськай Верас. І не зтолькі яе вялікай культурніцкай дзейнасцю, не толькі тым, што яна выдавала першы часопіс для дзяцей «Заранка», а для пчалароў — «Беларускую борць», і нават не тым, што да самай смерці мела светлую галаву, ясную памыць.

Мяне здзіўляе іншае.

Пражыць амаль сто гадоў і захаваць такое непадманна-шляхетнае цярдце не да сваіх суайчыннікаў, заставацца заўсёды тактоўнай, не дазваляць сабе празмерныя эмоцыі ў адносінах да іх — рэч неверагодная.

Амаль кожнага, хто жыве і працуе ў беларускім культурніцкім полі, час ад часу можа спасцігнуць адчай: што б ні рабіў — «дзякуй» не скажучь, якім бы добрым работнікам ні быў — назаўтра могуць пра цябе забыць, а тое, што ты робіш цяпер, — нікому, нават самым бліжкім, зазвычай не патрэбна. Колькі злой іроніі ў адносінах да сучаснікаў можна знайсці ў драматургіі і лістах Янкі Купалы, колькі расчаравання, а ў раннія гады злосмеху прысутнічае ў прозе Якуба Коласа. А звернемся да эпісталажнай спадчыны Міхася Стральцова. Яна ўся прасякнута дастаткова радыкальнай думкай, што беларусы — гэта «скігітлівыя парсючкі, што рохкаюць ля карытка з бацьвінкай, скігічучь-скігічучь, а потым каторы, на тапырыўшы хібок, і барсана лычам, барсана свайго братку-свінчо і за карак яго ўхопіць — і заенчыць, і заякоча зноў сам. І памкнецца хламкаць першы».

Ці магла пагаджацца са Стральцовым Зоська Верас? Думаю, так, але праз сваё арыстакратычнае выхаванне ніколі б уголас гэтага не прызнала.

Першы раз Міхась Стральцоў яскрава зразумеў, што сапраўдных сяброў не мае, калі трапіў на прымусовае лячэнне ў мазырскае ЛПП. Тады НІХТО з «верных» таварышаў яго не наведваў. А першай, хто пачала рабіць захады па яго вызваленні, была незнаёмая яму маскоўская перакладчыца Валянціна Шчадрына.

Цяжка захварэўшы ў 1917 г., Зоська Верас гэтаксама не дачакалася, каб яе наведалі сябры. І менавіта тады, роўна сто гадоў таму, зразумела: многае ў нашым нацыянальным руху заснавана на падмане. Падман — што мы адна дружная сям'я, падман — што імгненна кідаемся на дапамогу, падман — што ў цяжкую

хвіліну падтрымліваем адзін аднаго. Падман нават тое, што большасць з нас хоць пішучь на мове і заклікаюць яе любіць, «кіхаць», як казаў Мікіта Зносак, на яе хацелі.

Адкрыўшы гэтую не самую прыемную ісціну, Зоська Верас, у адрозненне ад Міхася Стральцова, не кідалася шкадаваць сябе, не абуралася і не наракала. Яна змалку чытала пра жыццё насякомых, вывучала заалагічныя атласы і выдатна разумела: нілскі кракадзіл ніколі не будзе ласкавым, як лабрадор; шэршань, у адрозненне ад чмяля, заўсёды цябе джыгане без аніякай нагоды, і не таму што ён кепскі, а проста такія ў яго прырода.

Як і Кузьма Чорны, яна вельмі хацела, каб у беларусаў думкі пераважалі над пачуццямі, але будучы глыбока рацыянальнай, разумела: гэта (хаця б чыста па заалагічных прычынах) немагчыма, а таму... шкадавала сваіх суайчыннікаў. Нават тых, хто кусаў яе асабліва балюча. З нястомнай цярдцавасцю вучыла такому выратоўчаму рацыяналізму эмацыйную Ларысу Геніюш. Раіла ёй кінуць марныя думкі пра эміграцыю, не звяртаць увагі на кпіны бліжніх. Мажліва, менавіта такія псіхалагічна-тонкія парады і стрымлівалі аўтарку «Споведзі» ад неабдуманых учынкаў.

Вельмі шкадую, што па-дзіцячы непрыкаяны Міхась Стральцоў не меў з Зоськай Верас ліставання, не завязаў сяброўства. Іх бы шмат што аб'яднала: любоў да сціслай, змястоўнай, стылістычна адметнай прозы, напісанай выдатнай беларускай мовай (якой ім абодвум не хапала ў тагачаснай айчыннай літаратуры!), захапленне апавяданнямі Янкі Брыля, адчуванне сябе чужымі ў тым асяродку, дзе яны жывуць. Магчыма, яна змагла б на яго нейкім чынам паўплываць, адшукала б у сваім дзівосным садзе тых чароўных зёлкі, якія дапамаглі б яму загартаваць волю, перасіліць

Зоська Верас, 1926 г.

страх таго, што пасля «Смалення вепрука» нічога роўнага не напиша... Парайла б не піць... так шмат кіпеню (бо кажуць, гэта і прывяло да анкалогіі). Магчыма, калі б яны пасябравалі, у лёсе Міхася Стральцова не было б ні змроку ЛПП, ні заўчаснай смерці ў пяцьдзесят гадоў.

І, безумоўна, іх аб'яднала б агульная любоў яшчэ да аднаго «чужаціцы» ў нашым культурным асяродку — Максіма Багдановіча. Паэта, якога не любіла дарэвалюцыйная беларуская інтэлігенцыя. З пагардай пра яго выказваліся Альберт

Паўловіч і Уладзіслаў Галубок. Не разумеў яго паэзіі Янка Купала, крыўдзіліся на суровую крытыку Багдановіча Якуб Колас і Цішка Гартны. Паэт, чые вершы доўгі час адмаўляўся друкаваць першы рэдактар «Нашай нівы» Аляксандр Уласаў — і нават спатрэбілася ўмяшанне Сяргея Палуяна, каб сітуацыя змянілася.

Зоська Верас напісала дзівосныя ўспаміны пра Максіма Багдановіча «Пяць месяцаў у Менску». Незвычайныя сваёй пратакольнай дакладнасцю, поўнай адсутнасцю пафасу, дзе кожны абзац, кожная фраза заснаваны на праўдзівых эпізодах. Яе рукапіс быў апублікаваны ў беластоцкім альманаху «Белавежа» (1971 г.).

А за некалькі гадоў да гэтага ў Міхася Стральцова выходзіць асобным выданнем яго шэдэўральнае эсе «Загадка Багдановіча». Тут упершыню ў беларускай літаратуры быў дадзены эмацыянальна-захапляльны партрэт паэта. Стральцоў, па сутнасці, у вобразе аўтара «Вянка» пісаў пра сябе — адзінокага эстэта, які задыхаецца ў душнай прасторы лапцюжнай творчасці сучаснікаў, дзе яго лепшыя сябры — нябожчыкі Чэхаў і Сальеры, а калегі і таварышы з чуллывым клопатам пакідаюць яго ў змрочным пустым пакоі, сам-насам са сваім страхам, няўпэўненасцю, холадам і смерцю.

Для Стральцова Багдановіч быў духоўным братам, для Зоські Верас — мужным рыцарам.

Калі ў 1917 г. першы муж Зоські Верас Фабіян Шантыр працаваў у бабруйскім лазарэце, а яна ўвесь свой час аддавала мінскаму аддзелу Беларускага таварыства дапамогі пацярпелым ад вайны, Рамаўльд Зямкевіч пускае чутку, што яна жыве ў Менску, як Наста Пабягунская, маючы акіян каханкаў. Хто заступіўся за яе гонар? Аркадзь Смоліч? Ядвігін Ш.? Уладзіслаў Галубок? Мо сам Фабіян Шантыр? Не! Адзіны, хто бараніў гонар жанчыны, — фізічна кволы Максім Багдановіч, які падышоў да Зямкевіча і проста ў вочы сказаў, што пра яго думае.

На ўсё жыццё Багдановіч застаўся ва ўспрыняцці Зоські Верас героем. Колькі яшчэ мужчын у далейшым за яе заступалася? Колькі баранілі, падтрымлівалі? У лістах Зоські Верас згадкі пра такіх не знаходзім. Але сустракаем іншае.

Змітрок Бядуля ў сваіх успамінах, прысвечаных Максіму Багдановічу, зняважліва выказваўся пра яе маці. Браніслаў Тарашкевіч пагражаў, што не будзе грашовай дапамогі часопісу «Заранка», калі яна не змесціць там яго перадвыбарчы матэрыял. Выпады ў яе адрас дазваляў сабе Міхась Машара, прытым, што менавіта яна за свой кошт выдала ў 1928 г. яго першую кнігу «Малюнкi» (1928 г.).

Ці крыўдзілася? Ёй было балюча. Вельмі балюча, але... у маладосці ратавала захапленне пчолам і зёлкамі. У старасці — захоўвала бадзёры настрой, калі пісала ўспаміны і шматлікія лісты, дзе аднаўляла забытае нашчадкамі менскае і віленскае культурніцкае жыццё 1910—1920-х гадоў. Работа ў гародзе спрыяла добрай фізічнай форме, а ў чытанні дэтэктываў хавалася ад занудных партызанска-калгасных эпапей тагачаснай беларускай літаратуры.

Міхась Стральцоў дэтэктываў не любіў, і хоць ведаў галасы кожнай птушкі, але да пчолаў і гарода быў абыякавы. Напрыканцы жыцця па прыкладзе сваёй няздзейснай сяброўкі Зоські Верас хацеў жыць у адзінокім лясным дамку, але мары яго засталіся адно толькі прыгожымі летуценнямі. Шкада, што лёс не зводзіць разам такіх вонкава розных, але духоўна блізкіх людзей...

Васіль ДРАНЬКО-МАЙСЮК

З праўды, любові і болю...

Нататкі да 70-годдзя Юркі Голуба

Неяк падчас адной з апошніх сустрэч з аматарамі паэзіі Гродзеншчыны падумалася, што людзі ідуць на Юрку Голуба, як ідуць канкрэтна на папулярных эстраднакаў, бо добра ведаюць іх творчасць, паважаюць і любяць іх талент. Гэта пераважна больш сталыя прыхільнікі паэтычнага слова, што добра памятаюць паэта маладым, які побач з такімі грандамі беларускай літаратуры, як Васіль Быкаў, Данута Бічэль, Аляксей Карпюк, трымаўся ў Гродне ўпэўнена, па-паэтычнаму дасканала і перспектывуна. Сёлага, 20 кастрычніка, Юрыю Уладзіміравічу Голубу, аўтару шматлікіх паэтычных зборнікаў, лаўрэату прэміі імя А. Куляшова, ураджэнцу вёскі Горна, што на Зэльвеншчыне, і жыхару Гродна спаўняецца сем дзясяткаў.

Пра паэта Юрку Голуба напісана мноства прыязных артыкулаў, лепшыя літаратуразнаўцы Беларусі даследавалі яго радкі, і няма ні кропелькі сумневу, што аўтар працуе на ўзроўні класіка, пра што сведчыць хоць бы факт вывучэння яго вершаў у сярэдняй школе і вышэйшых навучальных установах. Яго творы перакладзены на іншыя мовы свету. Паэт увайшоў у літаратуру ў другой палове мінулага стагоддзя прыгожа і імкліва. Ён стаў спачатку ў сценах сталічнага ўніверсітэта, а потым у літаратурным асяродку побач з такімі славутымі паэтамі і пісьменнікамі, як Генадзь Бураўкін, Рыгор Барадулін, Анатоль Вялюгін...

Юрый Уладзіміравіч не адно дзесяцігоддзе ачольваў пісьменніцкую супольнасць Гродзеншчыны і толькі нядаўна перадаў эстафету маладзейшаму, таленавітаму

празаіку Валянціну Дубатоўку, клапатліваму мецэнату ў літаратурным жыцці. Яны абодва разам са сваімі сябрамі па пярэ толькі за апошні час аб'ездзілі з выступленнямі амаль увесь поўдзень Гродзеншчыны — Ліду, Навагрудак, Дзятлава, Зэльву. Літаратурныя імпрэзы з удзелам літаратараў прайшлі таксама ў Гродне.

Тут, на берагах Нёмана, паэта Юрку Голуба ведаюць і памятаюць з асаблівым пачуццём. Працоўныя калектывы, студэнты сустракалі яго, заўсёды ўсмешлівага, добразычлівага, тонкага гумарыста, з захапленнем і вялікай удзячнасцю. Нават узнёсла метафарычнасць, крыху ўскладненая вобразнасць яго радкоў звычайна супадалі з настроем слухачоў — было чуваць уласны паэтычны голас, дынамічнасць інтанацый, прыцягвала маляўнічасць і жанравая разнастайнасць твораў.

Поле. І ў полі зроку

Скібамі час залёг.

Далей не ступлю ні кроку —

Тут сутыніўся Бог.

«Рух чалавечай душы ў атачэнні самых розных зямных праяў і здарэнняў — гэта маральны і існы змест зборнікаў. Радкі бяруць пачатак у першую чаргу ў духоўных скарбах людскасці і скіраваны да ўсіх, хто жыве поруч». Гэта словы з анатацыі да аднаго са зборнікаў Юркі Голуба, якія як найлепш сведчаць пра сутнасць шматлікіх вершаў паэта. А іх за гады назбіралася ці не

на некалькі тамоў. І ніякія спасылкі на «цяжкія» фінансавыя стасункі не апраўдваюць затрымакі выхаду ў свет выбранага з творчасці гэтага паэта, бо тут якраз той выпадак, калі кажуць, што талент ад Бога.

Жыццярэадным і прыцягальным застаўся асяродак у памяці, калі Юрка Голуб працаваў на абласной студыі тэлебачання і рыхтаваў штомесячную перадачу «Гродзеншчына літаратурная», а потым у рэдакцыі газеты «Гродзенская праўда» ствараў літаратурную старонку. Без адпаведнай

адукацыі, без прынукі выходзіў на экран прафесійна і запамінальна, бо займаўся ўлюбёнай справай — ствараць мастацтва. З ім поруч станаўліся паэтамі нават пачаткоўцы, якія толькі-толькі даверыліся пярэ, а што казаць пра творцаў, што самі экзаменавалі вядучага! І быў гэта час прафесіяналаў на гродзенскім тэлебачанні. Без крыўды і сумненняў трэба прыняць, што і цяпер людзі ходзяць на Юрку Голуба, калі ён час ад часу прыязджае на сустрэчу. Дарэчы, адна з апошніх паездак напрыканцы вясны была з выпадку выхаду яшчэ аднаго паэтычнага зборніка пад назвай «Краявід». Несумненна, што свежыя вершы парадуюць чытача, а калі ўлічыць рукапісы аўтара, што томяцца ў сталі, то хочацца гаварыць пра доўгае і плённае жыццё творцы.

Рычард БЯЛІЧЫШ

Душу мне хмеліць успамін...

«Сонейка маё!» —
аднойчы я назваў цябе так
і з таго часу
гатоў шаптаць
гатыя два словы
кожную хвіліну —
штодня і штоночы,
увечары і раніцай,
калі кладуся спаць
і калі прачынаюся,
наяве і ў сне,
калі размаўляю з табой
і калі думаю пра цябе.
шаптаць як замову,
шаптаць як малітву:
«Сонейка маё!»

Над тым я думаю дзень кожны,
нібы сную, як пралля, ніць,
як словам бы неасцярожным
мне боль табе не прычыніць,
Як бы цябе мне не пакрыўдзіць
і хоць бы чым не абурьць,
каб ты жыла не так, як выйдзе,
а так жыла, як хочаш жыць.

Каханне вымяраецца не часам,
і ўжо нярэдка так чамусь выходзіць,
што мы і разам — не заўсёды разам,
і паасобку — не заўжды ў самоце.

Так і жывём ці, можа, існуём мы
у пошуку прыдуманых ішчасця,
самім сабе ствараючы праблемы,
каб потым жа самім і вырашаць іх.

Гляджу я на твой фотаздымак,
лаўлю твой суровы пагляд.
Так шмат нарабіў я памылак,
што, як азірнуся назад,

сумленне грызе і па сёння,
аж цяжка ўяўляю, як жыць
і дзецца куды ад грахоў мне,
каб стала чысцей на душы.

Ці чуеш мяне ты, ці чуеш,
ці, можа, паспела забыць?..
На твой фотаздымак гляджу я
з мальбою грахі адпусціць.

З імем тваім прачынаюся,
з імем тваім засынаю,
што прыгарнуў цябе — каюся,
каюся — што адпускаю.

Столькі грахоў набіралася,
што ўжо няма куды болей,
бо да канца не дакаюся,
пэўна, за іх аніколі.

І пакутна мне, і скрушна
па адной маёй віне.
Непрыручанаю птушкай
ты зляцела ад мяне.

Адцяцела, каб ніколі
не вярнуцца больш назад.
А мяне пячэ да болю
развітальны твой пагляд,

бо было ў ім скрухі столькі,
што хадзіў як сам не свой,
пра адно і марыў толькі,
каб вярнулася вясной,

як з краін далёкіх птушкі
з выраю, ізноў суды,
дзе абоім нам не скрушна
і дзе мне патрэбна ты.

А ты звітваеш у сны
з тае далёкае вясны,

калі цябе наяве ўбачыў —
і стала ўсё ў жыцці іначай.

Умомант страціўшы спакой,
ляцеў на крылах за табой,

ляцеў на крылах да цябе,
і месца не было журбе,

што да цябе сцінала сэрца —
і быў ішчаслівы так, здаецца,

як да цябе ў жыцці маім
ніколі я не быў ні з кім.

Радкі пранізаны журбой.
На ўсе пытанні ёсць адказы.
Ты не мая,
і я не твой,
і нам не быць ніколі разам.

Не ступіш далей, далей — край.
Жыццё наскачыла на рыфы.
Як лёсы рыфмай ні яднай,
заўжды журботнай будзе рыфма.

Слязой амытыя радкі,
слязой амытая папера,
хоць верш мой у зыход такі
яшчэ ніяк не хоча верыць.

Фота Кастуся Дробавы.

Старое дрэва

У таемнай зямлі, ля прырэчных імшар,
Дзе разлэгся валун у духмянай траве,
Ясень сілу прыдбаў ад пакутлівых хмар
І буслоў прытуліў на сваёй галаве.

Навальніцы не раз захапляліся ім,
Што стаяў, як асілак, на роднай зямлі
Пад цяжарам снягоў, у цвіценні сваім, —
Каб галіны да зор дакрануцца маглі.

А пад дрэвам цяслар збудаваў добры дом.
Потым жонку прывёў — прыгажуню

сяла.

Вецер песні спяваў між галін за акном,
І пад гэтыя песні сямейка расла.

Адцяцелі буслы ў далёкі блакіт.
Апусцела хаціна без смеху дзяцей.
Ды гусце над сонцам галін малахіт,
І ўсё бліжэй да сонца асілак расце.

Разгуляецца ж дзень — і ўзламаецца лёд
На рацэ, што паблізу цячэ, за лужком.

І з'езджаюцца дзеці — вясёлы народ,
І вяртаюцца птушкі дамоў ланцужком.

Ці забудзеш зямлю, дзе здаўна карані,
Што ваду прыадроўскую радасна п'юць,
Дзе над дрэвам пяшчотна звяняць
прамяні,
Як надзейныя людзі Жыццё берагуць.

Млынаровы боты, альбо Купалле

Дошкі пакрыўдзілі крок нечаканы...
Потым яшчэ... Эх, драўляная здрада! —
Быццам задзеў незагойныя раны.
Сцішыўся. Дзедаву ўспомніў параду:

«Той, хто ўтрымае сябе ад блазнят,
Жартаў і жахаў млына не заўважа, —
Возьме ў спадчыну Дзіўныя Боты,
З Вечным Багаціцем жыццё сваё звяжа...»

Толькі падумаў пра дзедавы «казкі» —
Цемра завяла ля пыльных калёсаў:
Бліснулі чырванню вочы без ласкі,
Гойснула ў бездань пачвара з калоссяў.

Зверху аднекуль сыпнулася жыта
Мне на кашулю, з кашулі — манеты!
Не! Не праняць мяне гэтакім спрытам,
Ведаю, чэраці, пра вашы «сакрэты»!

Збожжа прапала, манеты — таксама.
Зноў цішыня. І... дыханне ля вуха,
Кіпці сцюдзёныя... — крыкнуць бы:

«Мама!!!» —

Шыю звяло ад таемнага руху.

«Пойдзем, мой мілы, — цябе адшукала...»
Чур, мяне, чур! — дотык, слізкі як жаба,

Знік у нябыт. Ледзьве сэрца не стала.
Глянуў назад — куль з мукой, а не баба!

Ойкнуў крыху. Да сцяны прытуліўся —
Бачу: на скрыні ляжыць палатніца.
Раптам агеньчык узорны з'явіўся,
Зноўку... і зноў... — і зазьяла крыніца:

Карта Бязмежжа — Радзімы Прастора,
Ў цэнтры — Жар-Птушка
на Ясені скача,
Хвалямі ходзіць жытнёвае мора —
Вось бы нэрнуць!.. «Не спяшайся,
юначка! —

Птушка Агністая дзюбай наводзіць. —
Пери, адкажы на такое пытанне:
Хто кожны год хлеб да зорак узводзіць?»
«Сонца, канешне, і... Працы Світанне!»

Толькі прамовіў — і хваляй накрыла.
Перакуліўся, падняўся — у жыце!
Боты... на мне! Шчасця Доўгія Крылы,
Казачны Край на вякі Зберажыце!..

Формула кахання

Я забыўся пра ноч і пра дзень,
Пра святло і пра цемру забыўся —
Подых вуснаў тваіх ў лёгкі цень
Пацалункаў смякотных скаціўся.

Я забыўся пра часу нябыт
І пра мільгаць шалёнай хвіліны —
Сонца вее валос аksamіт
У абдымках вчэрняй прычыны.

Я забыўся пра бег і спакой,
Я забыўся пра зорак сукеціц,
Бо сваёй дакранаўся рукой
Да чароўнейшай казкі на свеце!

Я забыўся. Я спаў і не спаў,
Я блакітам правальваўся ў ранне
І у промнях тваіх вывучаў
Сцежкі рухаў на карце спаткання...

...Спасціжэнне...

Караткевіч

...26 лістапада 1980...

...След у след
ці воддаль па дарозе —
Рэха крочыць
крокам наўздагон
І сціскае
ў памяці-астрозе
Ціск імгненняў —
Вышняга спакон...

...26 лістапада 1990...

...Час ідзе
і велічна знікае
За шматкроп'ем
зорак і людзей,
Час ідзе —
а рэха ўсё блукае
Па гасцінцах
і сцяжынках дзей...

...26 лістапада 2000...

...Не знайсці
зваротнага прытулку —
Ў паслягучча
гукі адышлі:
І ў акенцы
млечнага завулка
Рэха
кліча казкою:
«...былі!..»

...26 лістапада 2010...

...Час ідзе
па літарых дарогі —
Рэха
адчувае іх радок
І чытае ізнатам
ад знямогі:
«...Караткевіч...
Орша...
Вечны Крок...»

...26 лістапада...

Ганна
НАВАСЕЛЬЦАВА

І ЧАГО ТАБЕ ТРЭБА?

Казачнае апавяданне

Высозныя галіны дубовыя. Моцныя, але ж чуйна слухаюць мяне, як быццам жывыя... Пасяджу, пахаджу, пагляджу далёка-далёка! Лясныя ж разлогі задумлівыя, шапаглівыя, таемныя... Якраз для такога ўвішнага, вусатага-паласатага... А так і зусім прыгожага!

Раптам стук-стук! Што гэта? Хто наважыўся сячы мой дуб-дубок... Не падарую! Саскокваю лёгка ды пытаюся:

— Дзед, а дзед, чаго табе трэба?
— Зсяку дубок ды прадам! Навошта ён тут стаіць, як мне няма чаго есці? Хоць мукі куплю!

— Не сячы, дзеду, дубок! Будзе табе мука. Едзь дадому...

Той і паверыў. Паехаў сабе дадому. А дубок лісцем шуміць, на мяне ж, манюку, сварыцца, пра тое, што далей рабіці буду, пытаецца. Кажы, што нельга падманваць дзеда, бо і так ён бедны... А я чаго? Можна падумаць, што ў мяне той мукі — цэлыя горы.

Ды толькі падумаў пра абяцаную дзеду мукі, як успомніў...

...Гатую баба зацірку. От зараз наемся, наемся ў смак. Дзед, крэкчучы, злазіць з печы ды сядзе за стол. І я ж таксама да стала сунуся. Вось ужо ўладкаваўся зручна!

— Прэч, абібока! — сярдуе дзед. — Як да міскі, дык ты заўсёды!

А ты, дуб-дубок, яшчэ на мяне сварыцца. Кажаш, нельга падманваць дзеда. А што з такім рабіць? Падумаў так — ды скок на дубовую галіну. Пахаджу пагляджу. Падзіўлюся... Што чакае мяне ў лясках? Згоды-прыгоды. Нават памарыць не паспеў пра іх, як... стук у дубок!

Саскокваю лёгка ды пытаюся:

— Дзед, а дзед, чаго табе трэба?
— А ты ж мой залаценькі, ёсць мука, а да мукі яшчэ б солі...

— Скуль у цябе, дзедка, узялася мука?
— А мой залаценькі, паехаў дадому, як ты мне казаў, зайшоў у клець, а там мукі цэлыя горы!

— Вось як! Дык чаго ж табе, дзедка, не радавацца? А ты мой чарадзеіны дубок ізноў турбуеш...

— А мой жа залаценькі, не толькі нішчынай заціркі, але і блінцоў пад'еў да няскоху. Але ж нямачныя яны без солі! Хіба дубок зсячы ды прадаць...

— Едзь, дзедка, дадому. Будзе табе соль!
— Ну, тады я твой дубок сячы ды прадаваць не буду...

Паехаў сабе дадому, вясёлы ды прыязны. «Ну і як дапамагаць такому?» — пытаюся ў дубка-дубочка. А той лісцем шуміць, кажы мне, неспагаднаму ды зласліваму, каб не шкадаваў дзеду солі. А я чаго? Можна падумаць, што ў мяне той солі — аж трыццаць тры дзежкі.

І толькі падумаў пра абяцаную дзеду соль, як успомніў...

...Лічыць баба медзякі. Дробныя, як боб, тое праўда. А дзед яе павучае:

— Лічы-лічы! Ды хавай у куфар! А куфар мы за агародамі закапаем! Не! Лепей дзе-небудзь у лесе, каб не знайшоў ніхто!

— Дзед, а дзед! — ціхенька выглядаваю з-за печы. — А сусед прасіў колькі тых медзякоў пазычыць, бо ў яго малое ўхварэлася...

— Прэч! — сярдуе дзед. — Вось заўсёды ты ўсунешся куды не просяць! Настрой дарэмна сапсуеш!

Сварыцца на мяне моцна, дуб-дубок. Верыш, што нельга падманваць дзеда. А як жа з такім ды ў адной хаце жыць? Падумаў так сабе — ды скок на дубовую галіну. Пасяджу-пагляджу. Падзіўлюся... Пра найлепшае складу мару. Якія прыгоды працягну вялікім лясам? Чым усцешу іх... Самым жаданым, самым

добрым! Мяркую так, ажно... стук у дубок! А каб жа цябе! Ізноў нама спакою!!!

Саскокваю ды пытаюся:

— Дзед, а дзед, чаго табе трэба?
— А ты ж мой залаценькі, ёсць мука, ёсць соль, а яшчэ б капусты...

— Скуль у цябе, дзедка, узялася соль?
— А мой залаценькі, паехаў дадому, зайшоў у клець, а там солі — трыццаць тры дзежкі!

— Уга! Дык чаго табе, дзедка, не радавацца? Салёную зацірку не есці? А ты мой чарадзеіны дубок не пакінеш аніяк у спакоі...

— А мой жа залаценькі! Што тая зацірка, што тае блінцы... Вось бы з'есці капусты! Зсяку дубок ды прадам.

— Якая табе, дзедка, капуста? Хіба мала качаной сцягнуў з суседскіх градаў... Едзь сабе дадому, не смяшы белы свет!

— Ды якія там качанкі! Дробныя, нібы яблык, якія з суседскіх садоў... Вай! А ты скуль тое ведаеш?

— А я ж, дзедка, усё пра цябе ведаю! Нават і не дзівіся.

— А мой залаценькі! Дык я ж зусім незнарок... А капустачкі ўсё ж вельмі хочацца! Ды і дубочку твайму, гонкаму, високаму, няма чаго над лесам узвышацца... Як сам на кірмаш прасіцца!

— Едзь, дзедка, дадому. Будзе табе капуста.

— Ну, тады і твой дубок няхай яшчэ пастаіць...

Як хутчэй паехаў дадому. Вясёлы, прыязны, усмешлівы. А мне ж дык зусім нясмешна. Ды і ты, дуб-дубок, зашумеў-завагаўся, як быццам захвалываўся, але пакуль мовіш мне, што дзедка, відаць, тое казаў не ўсур'ёз. А я чаго? Можна падумаць, у мяне цэлыя капусны палетак ёсць.

Толькі падумаў пра капусту, як успомніў...

...Лічыць баба срэбранічкі. Драбнюткія, як гарошыны, тое праўда. А дзед яе павучае:

— Лічы-лічы! Ды хавай у куфар! А куфар мы закапаем! — і глядзіць на мяне, хоць я і хуценька хаваюся ў запечак. — І нават не будзьма казаць, дзе... А то гэты скавытушнік будзе прасіцца ды жаліцца! Толькі і ўмее, што грошы з куфарыка цягнуць...

Добра, як не надта сварыцца на мяне, дуб-дубочка. На самую тваю вершаліну ўзбяруся, падзіўлюся, памяркую. А прыгожая капуста, як намалываная... Цьху! Вось жа прымоўца такое... Лясы, над якімі дубок мой узвышаецца, чулівыя ды мілыя. Немалываньы, сапраўдныя. Які ж вам чуд падаравач? Дзеся таго, каб добрымі вы заставаліся, усцешу вас, усцешу... Стук-стук-стук у дубок! Падскочыў ад таго ды ледзьве на зямлю не зваліўся. Нічога не паспеў запытацца, адно чую:

— Манюка вусаты, зладзюка паласаты! А каб табе мышы хвост адгрызлі!

— А мой жа ты залаценькі! Чаго табе трэба? — пытаюся.

— А ён пытаецца! Прыехаў дадому, зайшоў у хаці, а там на кожнай сцяне качаны капусныя намалыванія! Аддавай маю капусту!

— А мой залаценькі! Ці ж ты яе садзіў? Ці ж ты яе гадаваў? — пытаюся.

— Зацягну, зацягну твой дубок на кірмаш! А цябе самога — у мех ды ў раку!

— А я твой куфар з меднымі грошамі знайду!

— А ты скуль пра яго ведаеш? Га?!
— А я ж, дзедка, усё пра цябе ведаю!

— Куфар! Ну і што? Ці мала чаго прыхаваеш? Вось каб войтам зрабіцца! Тады можна было б грошы не збіраць, а людзям дапамагаць! — і глядзіш на мяне выпрабавальна.

— Едзь, дзедка, дадому. Быць табе войтам.

— Ну, тады я пакуль не буду цябе ў мех лавіць ды тапіць...

Заспяшаўся дадому. Узрадаваўся. Заганарыўся. На мяне з дубком нават не азірнуўся. «Як думаеш, будзе людзям дапамагаць?» — у дубочка пытаюся. А той лісцем шуміць, кажы такому недаверліваму мне, што будзе дзед самым лепшым войтам... Спачувальным, даравальным. А я чаго? Няхай і будзе!

— Едзь, дзедка, дадому. Быць табе войтам.

— Ну, тады я пакуль не буду цябе ў мех лавіць ды тапіць...

Заспяшаўся дадому. Узрадаваўся. Заганарыўся. На мяне з дубком нават не азірнуўся. «Як думаеш, будзе людзям дапамагаць?» — у дубочка пытаюся. А той лісцем шуміць, кажы такому недаверліваму мне, што будзе дзед самым лепшым войтам... Спачувальным, даравальным. А я чаго? Няхай і будзе!

З галіны на галіну пераскочу. Не адно ж мне марыць... Трэба мары чароўныя спраўджваць! Як мог здзейсніць дзедавы жаданні, то чаму ж забыць пра свае...

Лясам сваім прыгожым усміхнуўся, замову моцную сказаў. Абяцаў, што будуць яны цешыць людское вока, захапляць ды здзіўляць, будуць абуджаць чуласць, не абмінуць спагады, якую яшчэ давядзецца спазнаваць чалавеку. Прадбачыў, што ніколі ж не мінецца вялікая дабрыйна лясоў...

Як толькі падумаў пра вялікую дабрыйну, то адразу ўспомніў...

... Лічыць баба залатыя. Драбнюткія, нібы зернейкі, тое праўда.

— Лічы-лічы! Ды хавай у куфар! Каб усё сабрана было!

— А куфар мы закапаем? — пытаюся, вызіраючы з-за печы.

Нічога не кажы пра куфар. На мяне глядзіць зняважліва...

— А цябе мы з хаты выганім! Навошта такі сын, які нічога не дбае ў хату?

— Дык ужо ж выганялі, — кажу.

— Выганялі! А на гэты раз і зусім не вяртайся!

Шуміш лісцем, дуб-дубочка. Кажаш такому нецярпліваму мне, што ніколі не трэба рабіць з похапку. Мілыя лясы, чулівыя ды ласкавыя... Яны і ты, дуб-дубочка, сталіся маёй утульнай хатай. Дык быць гэтай хаце добраў...

Аж раптам — стук-стук-стук у дубок!

— Манюка вусаты! Зладзюка паласаты! Зараз цябе ў мех ды ў раку!

— Яшчэ чаго не хапала! — азваваюся як не з-над самай вершаліны. — Не дастанеш! Нават і не пніся!

— А чаго цябе даставаць! — прыгупвае ўнізе дзедка (а гэта сапраўды ён, хоць і бачны зверху адно войтаўскі капялюш). — Зрубім дубок, дык ты ж сам саскочыш! Войтам стаўшы, я сабе памочнікаў займеў!

За ім паціху мулялася колькі сумных шэрых світаў.

— Яшчэ чаго не хапала! Слова моцнае моўлю, усіх вас у катой зачарую, а цябе, дзедка, у кацінага пана!

Шэрыя світы борздзенька пасунуліся як далей.

— А мой ты залаценькі! — не змаўчаў у адказ дзед. — Я ж панам і хачу зрабіцца!

— Едзь, дзедка, дадому. Быць табе панам, — пасміхаюся.

— Ну, тады я пакуль не буду цябе тапіць...

Заспяшаўся дадому. Зацікавіўся. Захвалываўся. На мяне з дубком на развітанне азірнуўся падазрона. Відаць, сапраўдным панам марыць стаць, а зусім не каціным... «Як думаеш, здолею сапраўдным зрабіцца?» — у дубочка пытаюся. А той лісцем шуміць, кажы такому дакучліваму мне, што будзе дзед панам... Негняўлівым, справядлівым. А я чаго? Няхай і будзе!

З галіны на галіну пераскочу. На високай галіне затрымаюся... Не ўсе яшчэ мары чароўныя спраўдзіў! Замову моцную скажу пра веліч ды характаво... Пра зялёны шыкоўны баль, які ніколі не скончыцца на зямлі, бо не можа скончыцца радасць чалавечая. А той, хто яе ж хоць аднойчы спазнае, зробіцца абуджаным, зробіцца зачараваным...

Як толькі падумаў так, то адразу ўспомніў...

...Лічыць баба грошы. Гэтым разам папярочныя. Я не бачу таго, але ведаю, бо на ўласныя вочы сузіраў медны, срэбны і залаты куфар. Не хаваў іх, але доўга шукаў. Знайшоў! І стаў прыэваратнем, заклітым чарадзеям, самым ведным, самым багатым... Стаю пад хатай, абярнуўшыся ўвішна коткай. І лёгка прадбачу, што будзе далей рабіцца...

— Лічы-лічы! — нечага сярдуе дзед. — Ды хавай у куфар!

— Ды лічу! Лічу! — злосна агрызаецца баба. — А для каго? Сына адзінага ты з хаты прагнаў...

— Прагнаў! Нічога не робіць, адно грошыкі цягае! Ні пра што не дбае...

І яшчэ нешта адно аднаму даводзяць. Пагаманілі, сварыцца сталі... А пакуль тое дзеецца, дзверы ў хату рышнулі, расчыніліся. Як такое зрабілася, спрытнай

коткай ушыўся ў хату. Парог, услон, стол. І куфар. Стаіць гатовы...

— Авой, які вусаты-паласаты! Настырыны! Брыдкі...

— Прэч з хаты пайшоў!

Ды пайду, пайду. Сварыцца сабе далей Лёгка знікаю з куфарам разам...

Шуміш лісцем, дуб-дубочка. Кажаш тую зладзюкаватаму мне, што нельга ж цягнуць куфары. А трэба па свеце хадзіць, лясы ды людзей дзвіць. Прыгоды вітаць, сяброў сустрэкаць. І прыгажосць вакол сябе бачыць... А будзе з таго мне адна ўцеха, бо ўсё гэта рабіў слаўна!

Аж раптам — стук-стук-стук у дубок! Авой! Дзедка ў панскім футры ды на калёсах... Сонца пячэ моцна, то пачырваневу, як рак. Калёсы спаракнелыя ледзьве яго трымаюць, вось-вось разваліцца...

— Манюка... Зладзюка... — шэпча дзедка, ад гарачыні быццам страціўшы голас.

— Дзед, а дзед, і чаго табе трэба? — азваваюся з саменькай дубовай вершаліны.

— А цябе дастаць і пра куфар папярочны... куфар з папярочнымі грашыма спытаць!

— Дзед, а дзед, чаму гэта мяне?

— Ты ж хітры, спрытны, на справу і жарты дасціпны! Ты і скраў... Болей няма каму!

— Што хітры, тое праўда! Мяў! — прыжмурыў вока. — А дзе ж твой медны куфар падзеўся?

— Ты яго скраў? — ад здагадкі аж падскокнуў на калёсах дзед.

— Што ты, дзеду! Як мог скрасці, на дубовай галіне седзячы?! — і далей сваё вяду. — Што спрытны, тое праўда! Мяў! А дзе ж твой срэбны куфар падзеўся?

— Ты яго сцягнуў!!! — дзедка падскочыў да дубка.

— Што ты, дзеду! Як мог скрасці, на дубовай вершаліне седзячы?! — і далей не маўчу. — Што дасціпны, тое праўда! А дзе ж твой залаты куфар падзеўся?

— Ты! Яго! Звалок! — дзедка як мацней стукнуў дубок і сам засіпеў ад болю.

— Што ты, дзеду! Як бы я змог! — усміхаюся ласкава.

— Ну, какай, каціны цар! Сам войтам зрабіўся!

— Уга! — хітра азваваюся дзеду.

— Сам панам зрабіўся!

— Уга! — спрытна азваваюся дзеду.

— Сам зрабіўся некім за іх большым і цябе — у мяшок ды на кірмаш! А дубок — у раку!!!

Усхапіўся ды на калёсы! Ды ходу! А калёсы каціліся-каціліся ды разваліліся! Дык дзед так сабе пабег... Заспяшаўся дадому. Заклапочаны. Раззлаваны. На мяне з дубком гнёўна азірнуўся. «Як думаеш, зможа большым за сябе зрабіцца?» — у дубочка пытаюся. А той лісцем шуміць, кажы такому нецярпліваму мне, што будзе дзед слаўным... А я чаго? Няхай і будзе! Толькі кім?

З галіны на галіну пераскочу. Пагайдаюся, палюлюся, на самай хісткай галіне затрымаюся... Ведаю пра справы чароўныя ўсё! І пра мяне доўга будуць памятаць чары... Мяне доўга будуць чакаць лясы... З табой, дуб-дубочка, весела ды лёгка было жыць! Але трэба мне кацінае аблічка пакідаць, а чалавечыя здабываць! Усяму ж свой час прыходзіць.

Стук-стук-стук у дубок! З'явіўся зноўку, самы сквапны. Футра панскае, войтаўскі капялюш. І чаго табе трэба?

— Злазь, манюка! Ідзі сюды, зладзюка!

— А залаценькім назваць? — пытаюся з дубовай вершаліны.

— Не! — рашуча тупае дзедка.

— Як не то і не!

Саскокваю лёгка, увішна. Да зямлі дакранаюся, у чалавека ўвасабляюся, дзеду ўсміхаюся. А дуб-дубок хорамам пышным становіцца.

— І гэта хацеў прадаць? — пытаюся.

Маўчыць дзед, адно вачыма здзіўлена лыпае. Пазнаў мяне, пазнаў.

— Дуб-дубок над лесам узвышаецца. Хорам-харамок славай адгукаецца. Не золатам-срэбрам ён моцны! У госці цябе са шчырага сэрца запрашаю! Адно як ёсць скажу: зачараваны ў маім харамочку парог... Як толькі мяне зразумееш, то ж адразу парог той пераступіш!

СУДНА ДЛЯ ТРАІХ

Пра літаратараў, выгнанных з пісьменніцкіх саюзаў краіны

Пісьменнікі і літаратурныя крытыкі па сваёй прыродзе людзі вольныя. І калі яны аб'ядноўваюцца ў саюзы, то зусім не для таго, каб гнуць «генеральную лінію» альбо дзяліць салодкія пірагі. Пісьменнікам патрэбна асяроддзе, патрэбны творчая паветра і асабліва атмасфера, дзе прыязнасць не перашкаджае быць прынцыповым, а талентам не зайдросцяць, падтрымліваючы іх ва ўсіх творчых пачынаннях. Менш за ўсё пісьменніцкія саюзы нагадваюць палітычны партыі са сваімі статуатамі, праграмамі, бюракратыяй, «дэмакратычным цэнтралізмам» і іншымі штучкамі, якія не маюць ніякага дачынення да творчасці.

Таму нават самыя розныя людзі аб'ядноўваліся ў творчыя саюзы, каб займацца галоўнай справай свайго жыцця, рабілі літаратуру.

Вядома, усе, хто хоць крыху ведае гісторыю, маглі б успомніць нямала прыкладаў, калі літаратары спрачаліся паміж сабой, абменьваліся рэзкасцямі ў літаратурных выданнях. Не сакрэт, што некаторыя паспраўднана канфліктавалі. Такія фактаў гісторыя літаратуры ведае дастаткова. Але пры ўсім пры тым зусім мала ў гісторыі НЗ, калі літаратары выганялі са свайго кола былога калегу.

Падкрэслію, што гэта заўсёды надзвычайнае здарэнне!

Калі прааналізаваць сутнасць гэтых змрочных гісторыяў, то высветліцца, што часцей за ўсё пісьменнікі падвяргалі астракізму людзей непрыстойных, звадлівых, басталентных і зласлівых. Былі, вядома, і інспіраваныя начальствам палітычныя гісторыі (напрыклад, з Барысам Пастарнакам), але ў большасці пісьменнікі выганялі са сваіх радыёў тых, хто «заслужыў» гэта.

Паўтараюся, хоць такія факты здараліся ў розныя часы існавання літаратуры, кожны з іх глыбока перажываўся пісьменніцкай грамадскасцю. Бо выгнаны літаратар — гэта пляма на ўсёй творчай арганізацыі. Не абмінула гэтая цяжкая чаша і два творчыя пісьменніцкія саюзы нашай краіны. Добра вядома, што яны шмат у чым адрозніваюцца адзін ад другога, у іх складзе пісьменнікаў, паэты, крытыкі, якія маюць розны светлагляд, кіруюцца рознымі эстэтычнымі крытэрыямі — у прынцыпе, гэта нармальна. Таму што галоўным крытэраем беларускіх пісьменнікаў з'яўляецца жаданне ствараць такую літаратуру, якая знаходзіла б водгук у чытачоў і спрыяла ўмацаванню міру і добра ў нашай краіне. Пры гэтым падкрэслію, што абодва аб'яднанні грунтуюцца на дэмакратычнай аснове, выбіраючы са сваіх радыёў агульным галасаваннем кіраўнікоў, і беражліва ставяцца да членаў сваёй арганізацыі.

І раптам — як гром сярод яснага неба — за некалькі гадоў з абодвух беларускіх творчых саюзаў былі выключаныя персанажы, пра якіх і ідзе гаворка.

Павінен адзначыць, што людзі яны быццам бы розныя, з рознымі біяграфіямі, розным падыходам да творчасці, ды і асяроддзе, у якім яны жылі (Саюз пісьменнікаў Беларусі і Саюз беларускіх пісьменнікаў), вельмі рознае. Але ў абодвух выпадках калегі-літаратары былі аднадушныя ў сваім рашэнні: выключыць іх, выкрасліць са свайго асяроддзя.

Мы вядзем гаворку пра былых членаў Саюза пісьменнікаў Беларусі крытыка А. Новікава, літаратара Э. Скобелева і былога члена Саюза беларускіх пісьменнікаў В. Якавенку. Усе трое выключаныя з розных саюзаў практычна па адной прычыне — нявартыя людзі, зваднікі і да т.п., хоць, магчыма, афіцыйныя фармулёўкі былі некалькі іншымі.

Нездарма кажуць, што крайнасці заўсёды сыходзяцца: у выпадку вышэйзгаданых спадароў гэта назіранне лішні раз пацвярджаецца.

Сапраўды, у гэтай зусім не святой тройцы біяграфіі розныя. Новікаў шмат гадоў служыў у КДБ, дасягнуў там пэўных вышынь, зрабіў кар'еру. Чым канкрэтна займаўся гэты «кіпучы чэкіст», казаць не будзем, але можна меркаваць, што даслужыўся да старшага афіцэра, не раз і не два публічна запэўніваў калег і кіраўнікоў, што ганарыцца гісторыяй Радзімы, шчаслівы, што служыць у органах дзяржбяспекі, захапляецца «подзвігам бацькоў», не забываў нагадваць пра ўдзел у ваенных дзеяннях у Афганістане.

Але ўсе гэтыя словы былі перакрэслены наступнымі справамі.

Як кіраўнік творчай арганізацыі самакрытычна прызнаюся, што ў Саюзе пісьменнікаў Беларусі А. Новікаў апынуўся выпадкова. Не разгледзеў я ў ім яго сутнасці... Праўда, двое з трох, якія рэкамендавалі яго ў Саюз, хутка разабраліся ў сваёй памылцы і адклікалі рэкамендацыі. Але некаторы час гэты «творца» ў нашых радах прафігураваў. Праўда, вельмі спецыфічна — як член Саюза А. Новікаў развіў бурную дзейнасць па знявазе пісьменнікаў, якія пішуць свае творы на беларускай мове. Іх А. Новікаў называў найначай як «мовафілы». Адначасова выступаў відавочна няпрошаным абаронцам іншых аўтараў, адкрыта заяўляючы: «Рускамоўная літаратура ў загоне і наогнямлісці ў «мовафілаў», якія займаюць чыравы пазіцыі ў літаратурным асяроддзі».

Вось як распальваюцца жэсткія сцены інтрыгі і сеецца духоўнай сферы.

А як вам та? «Мастацтва» каля чашы, кладаць св мову» і друк

Пагадзіцеся, гэта не пазіцыя. Замесіць крытыка аглабельна распальванне страсцей... Пасіраховых гутарак і папярэджанняў апусьцьнасці такіх паводзінаў, асабіста маіх шматлікіх патрабаванняў спыніць абражаць пісьменнікаў і прыніжаць беларускую мову пытанне было вынесена на агульнае абмеркаванне. Новікаў быў выключаны з Саюза пісьменнікаў Беларусі. А далей — па накатанай. Звядзенне рахункаў, дыскрэдытацыя, абразы. Новікаў у сваім амплуа...

Чалавек, які не мае ў сваім «арсенале» ні аднаго мастацкага твора, які не мае, на думку многіх членаў Саюза, ні найменшага досведу спазнанняў у галіне літаратуры, А. Новікаў дарэмна выдае сябе за літаратурнага крытыка. Ні Бялінскага, ні Бязрокіна з яго не выйшла, засталася толькі пляма на рэпутацыі Саюза, які не разгледзеў у ім банальнага звадніка, які хоць і прыкрываецца «псеўданімамі» «Алекс», «Карандзей», «Барматуха», «Ляшчынскі», «Саша Жабко» і «Жэня Балотка», у выніку застаецца «барматуха»... Хочацца паўтарыць вядомыя словы: «Людзі, будзьце пільныя» — «барматуха» шкодна для здароўя.

Але ўсё гэта было б смешна, каб адстаўны маёр не палез у «палітыку».

Тут маўчаць нельга! Нядаўна на сваім сайце Новікаў разаміраваў проста ганебны, на мой погляд, матэрыял пад назвай «Слугі Сатаны». Вось цытата: «Каралі смерцю немцаў (гаворка ідзе пра выкананне прыгавораў ваенных трыбуналаў над ваеннымі злачынцамі. — Аўт.) без асаблівых рытуалаў, каралі смерцю па чарзе, не збіваючыся. Як, напэўна, толькі НКУС і ўмела рабіць... НКУСімы не шанавалі людскіх законаў і традыцый».

Але дазвольце, так паступалі ваеннаслужачыя менавіта па законах — асуджаныя судом гітлераўцы атрымалі па заслугах. Што не даспадобы Новікаву, чаму ён раптам спачувае ваенным злачынцам?... Неверагодна!

А далей ідуць эпітэты адстаўнога маёра аб ваеннаслужачых НКУС. «Аб скатах, якія няўшаноўваюць ні божых, ні людскіх законаў, і аб маўклівай, жывельнай сутнасці мас», — гэта таксама яго радкі.

І яшчэ перл. Артыкул Новікава: «У форме НКУС не ваявалі, а расстрэльвалі салдат у спіну». Брава, спадар маёр у адстаўцы! Вы што рабілі ў свой час на палітанятыках, спалі? Бо кожнаму здароваму чалавеку добра вядома, што сотні тысяч салдат і афіцэраў — няхай гэта будзе дзяржграніца, абарона Масквы, Ленінграда, Рыгі, Магілёва, Кіева, Тулы, Сталінградская і Курская бітвы, вызваленне Мінска — байцы і камандзіры войскаў НКУС разам з часцямі Чырвонай Арміі гераічна змагаліся з ворагамі! Дык чаму «літкрытык» паўтарае гітлераўскую і бандэраўскую прапаганду аб войсках НКУС як пра, прабачце, «скатоў»?

Так і падмывае задаць Новікаву праз газету вельмі простае пытанне — калі ён быў шчырым: калі служыў у савецкім КДБ ці цяпер, калі піша бязнерска радкі пра ўдзельнікаў Вялікай Айчыннай вайны?

Дакранёмся да «творчасці» іншага літдзяця, ад якога таксама практычна аднагалосна ачысціўся наш Саюз. Гэта — Скобелеў. Аб яго дзейнасці вядома больш. Працуючы ў савецкі час інструктарам ЦК КПБ, ён ужо тады набыў славу «вернага

сулаўца», які ў Мінску нястомна змагаўся з «нацдэмаўшчынай» і сваім вострым партыйным нюхам вышукваў ідэалагічную крамолу сярод творчай беларускай інтэлігенцыі. Потым, калі падзьмулі іншыя вятры, гэты флюгер лёгка адмовіўся ад партбілета, ад былых перакананняў і слоў, пераскочыўшы з «інтэрнацыянальных радыёў» у рады самых адвядзеных чарнасоцецаў. Стаў Скобелеў «мачыць» усіх, хто «не з ім», зрабіўся спеваком ідэй, якія распаўсюджваліся... немцамі і калабарыяністамі ў 1941 — 1944 гадах. Учарашні работнік ЦК КПБ стаў руплівым «рэвізіяністам», які перае і «творча» пераасэнсоўвае вынікі Айчыннай вайны.

кажу вам, беларуская зямля ведала крутаў, як Скобелеў. Унікальны

а з яго «творчай спадчыны»: к цяжка, крыўдна і горка да раптам скалечанаму савецкаму аўтару, што ён, абараняючы сваю Радзіму, падвяраючы ў страшэнных нягодах сабой і сям'ёй, цягаў каштаны з агню для галоўных архітэктараў усіх жахлівых падзей. І, можа быць, дзякуй богу, ужо амаль усе яны, ветэраны, пайшлі з жыцця, не ведаючы гэтай абуральнай і забойнай праўды...

Гэта ён пра што? Пра якіх «архітэктараў»? Па Скобелеву, выходзіць, што савецкі народ не самааддана змагаўся з гітлераўскім нашэсцем, а быў... марыянеткай у нечых руках? Трызненне? Але вось яшчэ цытата: «Чаму да гэтага часу не ўсведамляем злачынны чынізм, з якім арганізуюцца шэсці і парады з нагоды Перамогі ў маі 1945 года?.. Шмат каму ясна, што ўсе гэтыя «мерапрыемствы» — тэатралізаваныя шоу, здек з памяці загінулых...»

Яшчэ раз спытаюся: навошта Скобелеву сцвярджаць, што савецкі салдат, партызан, падпольшчык, якія гінулі за гонар і свабоду супраць нацызму былі не Героямі, а марыянеткамі нейкіх «цёмных сілаў»?.. Хоць пытанне рытарычнае. Гэтыя міфічныя «цёмныя сілы» калі і існуюць, то ў знявечанай галаве пярэкрута і маніпулятара Скобелева, які не адзін год здзекуецца з гісторыі і мараў.

Пытанне: ці маглі сумленныя пісьменнікі дыхаць са Скобелевым адным творчым духам?

Не і не!

Мы аднадушна выганілі яго з нашых радыёў!

А вось выгнаны з іншага творчага Саюза — Якавенка. У адрозненне ад «чэкіста» і «камуніста» Якавенка быццам бы з другой вуліцы. Быццам бы як усё жыццё на словах змагаўся з «гэбнэй» і «камунякамі», а ў выніку апынуўся ў адной лодцы, дакладней, у адным шклянным судне з Новікавым і Скобелевым. Чаму? Таму што ў сваіх кнігах Якавенка з такой патугай, што, здаецца, вось-вось лопне, узносіць гаўляйтэра Кубэ, не без старанняў якога ў акупаванай немцамі Беларусі быў жорстка забіты кожны трэці грамадзянін, а край быў ператвораны ў пустыню і папалішча. У выпадку чаго Якавенка надзімае губкі і тлумачыць, што ён жа не «хваліць Кубэ» і піша «мастацкую прозу», маўляў, папера ўсё сцерпіць...

Не, не ўсё!

Якавенка так цёпла піша пра Кубэ, які ўзнагароджаны Гітлерам за стараннасць пры знішчэнні яўрэяў, які выконвае загад пакінуць у жывых толькі 25% беларусаў, што ў чытача ствараецца ўражанне — не ўсё на акупаванай тэрыторыі было так жахліва. З-пад пяра Якавенкі выходзіць «мастацкі вобраз» не гітлераўскага садыста-ката, а клапатлівага «алекуна», які вельмі спачуваў асуджаным на гібель нявінным людзям. Аўтар чамусьці не ўспамінае, што першае з'яўленне Кубэ ў Мінску ў 1941 г. адзначылася дэманстраваным расстрэлам у гэта 2238 чалавек — і дарослых, і дзяцей. Што, у Якавенкі, як кажуць у народзе, памяць адсохла?

Малючы спачувальна партрэт нацысцкага ката беларускага народа Кубэ, Якавенка нейкім хітрым «літаратурным» чынам наогул спрабуе пераканаць чытачоў у сваёй кнізе «Пакутны век» (у рускім варыянце — «Надлом. Кручына вековая». — Рэд.) у халівай думцы, што акупанты і калабарыяністы — ледзь не «патрыёты», а салдат Чырвонай Арміі і партызан ён ператварае ў крыважэрных звяроў. Ясна, што ўсіх гэтых трызненняў нахапаўся Якавенка з нейкіх брудных крыніц. А мне давлялася дзіцем жыць у акупаваным

Мінску і бачыць шыбеніцы, расстаўленыя «гуманістамі» для сапраўдных патрыётаў, якія на жаргоне гітлераўскіх халдзеяў называліся «бандытамі»... Але навошта цяпер паўтараць зады нацысцкай прапаганды часоў 1941 — 1944 гадоў? Навошта яшчэ раз забіваць тых, каго ўжо забілі фашысты?

Хіба не чынізм, хіба не абуральная дурасць радкі гэтага літаратара пра таго ж Кубэ, які апісваецца «як вельмі станоўчы герой, таленавіты літаратар, праціўнік СС, якія з ім асабіста не лічыліся і працягвалі расстрэльваць яўрэяў нібыта насуперак яго волі». Да ведама Якавенкі: як Кубэ мог быць «праціўнікам СС», калі з'яўляўся эсэсаўцам і нават служыў ротэнфюрэрам у ахове канцлагера Дахау?

Як гаворыцца, не па розуму гэта стараннасць «пісьменніка» Якавенкі па «адбельванні» мацёрага эсэсаўца...

Тут нават маецца адзін парадаксальны момант. Узарваны партызанамі оберкат Кубэ і сам, напэўна, пераварочваецца ў сваёй сатлелай труне ад якавенкаўскіх фантазій — як так? Бо ён як сумленны нацыяналіст-саяціліст, які карыстаўся асаблівым даверам фюрэра, з усіх сіл выконваў у «Вайсруценні» яго каманды аб «канчатковым вырашэнні яўрэйскага пытання» на даручанай яму беларускай тэрыторыі, а нейкі Якавенка закрэслівае яго заслугі ў гэтым найважнейшым для нацыстаў пытанні? «Вось шайзе» гэты Якавенка, скажаць бы, напэўна, палкі барацьбіт за «чысціню арыўскай расы» гаўляйтэр Кубэ... І асабіста застрэліў бы шчаўкапёра, які адважыўся западозрыць яго, «сапраўднага арыўца, непрымёрымага да ворагаў рэйха», у нейкай недапушчальнай мяккацеласці. Бо менавіта за «непахісную цвёрдасць» асабіста Гітлер ўзнагародзіў яго «рыцарскім крыжом за ваенныя заслугі з мячамі» — абы-каму ў рэйху такія ўзнагароды не давалі. Ён і беларускіх яўрэяў перабіў, і партызан знішчаў як належыць, ён і ўмела плёў гульні з мясцовымі калабарыяністамі — «бел-чырвона-белы» сцяг дазволіў развешваць і насіць паліцаям наруканую павязку, ён нават тэатралам прыкідваўся, каб выдаць сябе за культуртрэгера. Круціўся, карацей, як вуж на патэльні, каб дагадзіць фюрэру і зрабіць з «Вайсруценні» ўзорную калонію рэйха. Пайшоў бы яшчэ далей, калі б сапраўдныя патрыёты не разарвалі яго мінай на кавалкі і vyrатавалі тым самым ад шыбеніцы ў Нюрнбергу.

Доўгія гады мяне займае пытанне: па якіх прычынах займаецца адбельваннем ваеннага злачынцы, высокапастаўленага нацыста-эсэсаўца гэты, з дазволу сказаць, «пісьменнік»? Хіба не колюць яму вочы дзясцікі Хатыняў, Трасцянец, мінскія шыбеніцы, няшчасныя беларускія дзеці, у якіх немцы ў літаральным сэнсе высмоктвалі кроў?

Разумею, што гэтае пытанне таксама рытарычнае...

Таму і не збіраюся заклікаць да такіх пакуццяў, як гонар і сумленне, таму што падазраю пра іх найпаўнейшую адсутнасць.

Мая адзнака асобы Якавенкі, як я разумею, не мае суб'ектыўнае меркаванне, а меркаванне і тых беларускіх пісьменнікаў, якія правілі прынцыповасць і выганілі Якавенку са сваіх радыёў.

Безумоўна, час ад часу мне даводзіцца чытаць у розных СМІ бунбёж Якавенкі пра тое, што «мастацкі вобраз Кубэ» і яго рэальная дзейнасць — гэта розныя рэчы, і ён, Якавенка, не прапагандае Кубэ, а піша мастацкі летапіс... Уступаць у дыскусію з Якавенкам па гэтым пытанні лічыў бы для сябе зневажальным. Але хачу падкрэсліць: не ўяўляю, што ў сённяшняй Польшчы знайшоўся б пісьменнік, які напісаў раман, дзе надзяліў б станоўчымі якасцямі каменданта Асвенцыма або гітлераўскага намесніка Коха, які абяцаў, што «зробіць з палякаў мясны фарш»... Лічу, што, калі б з'явіўся такі «літаратар», палякі яго б закідалі камянямі. А ў нас у Беларусі, выходзіць, публічна сімпатызаваць такому ж гітлераўскаму намесніку можна...

І зараз прадастаўляю чытачам самім зрабіць выснову па адной цікавай філасофскай, творчай і светапогляднай праблеме — як на адным судне змалі апынуцца тры такія знешне розныя, а ўнутрана падобныя суб'екты.

Мікалай ЧАРПІНЕЦ, пісьменнік

Пераклад з рускай, надрукаваны ў газеце «Рэспубліка» (21 верасня 2017 г.)

3 клопатам пра самых дарагіх

Конкурс «УРОКІ СУЧАСНАСЦІ»

Вучаніца 8 класа Хрысціна Яфімава расказвае біяграфію пісьменніка Алеся Макоўскага.

Шлях да бацькоўскай хаты паводле апавядання Алеся Макоўскага «Карані»

Урок «Бацька і маці ад Бога ў хаце, хто іх зневажае, добра не знае» праводзіцца ў пачатку першай чвэрці навучальнага года для вучняў 8 класа.

Абгрунтаванне актуальнасці тэмы. Праблема адчування чалавека ад бацькоўскага дому, ад вытокаў і каранёў вельмі востра стаіць у нашым грамадстве і знайшла адлюстраванне ў творах беларускіх пісьменнікаў. У пачатку навучальнага года вучні 8 класа знаёмяцца з апавяданнем Віктара Карамазова «Дзяльба кабанчыка» і драмай Алеся Дударова «Вечар», дзе закранаецца праблема пакінутых і адзінокіх бацькоў. Дрэва без караня расці не можа, так і чалавек страчвае сваю годнасць, сваё імя, калі цураецца роднай зямлі. Чарсцвее душа, губляе сваю святасць. Аўтары пераконваюць нас трымацца свайго, роднага, каб не стаць бязроднымі сынамі і дочкамі.

Алеся Макоўскі ў апавяданні «Карані» таксама звяртаецца да гэтай праблемы. Таму для пазакласнага чытання быў выбраны менавіта гэты твор. Мэта ўрока — працягнуць разгляд праблемы адносін бацькоў і дзяцей, неўладкаванай адзінокай старасці.

Кожны аўтар па-свойму паказвае праблему, шукае розныя шляхі яе вырашэння. Але галоўнае, што аб'ядноўвае ўсе гэтыя творы, — боль за самых дарагіх у свеце людзей, якія жывуць адзінока пры жывых дзецях, нічога не патрабуюць, а спадзяюцца на тое, што сыны і дочки адведваюць, раскажуць пра свае справы.

Адносіны да бацькоў — галоўны крытэры чалавечнасці. Па тым, ці прыслухоўваюцца маладыя да бацькоўскай думкі, ці паважліва яны ставяцца да бацькі і маці, мяркуюць пра іх выхаванасць і чалавечнасць. Здаўна ў народзе лічылі: «Бацька і маці ад Бога ў хаце, хто іх зневажае, добра не знае». Гэтая ж мудрасць замацавана і ў Бібліі — старажытнай кнізе, у якой сфармуляваны этычныя прынцыпы жыцця: «Шануй бацьку свайго і маці сваяго...». І яшчэ мудрыя людзі казалі: «Хто бацьку шануе, той і дзеціям добрую долю гатуе», «Добрае дзіця бацькоў думкі згадбае».

Твор, па якім праводзіцца заняткі. Апавяданне Алеся Макоўскага «Карані».

Арыгінальнасць урока.

На дошцы ў якасці эпіграфа запісаны радкі з верша Анатоля Грачанікава «Калі жывуць яшчэ бацькі».

У пачатку ўрока для стварэння адпаведнага настрою гучыць песня «Бацькоўскі зруб» у выкананні ансамбля «Сябры» (словы Кастуся Цыбульскага, музыка Валерыя Іванова).

Урок пачынаецца з чытання настаўнікам прытчы пра бацькоў.

«Адзін чалавек звярнуўся да мудраца:

— Скажы, што мне рабіць з маімі бацькамі? Ад старасці іх розум стаў вельмі слабы — яны то плачуць, то смяюцца. Можа, адправіць іх у прытулак?

Мудры чалавек адказаў:

— Калі ты ляжаў у калысцы, то таксама дзень і ноч не даваў бацькам адпачынку. Колькі пяшчоты і цяплення яны аддавалі табе, пакуль рос. І чым ты хочаш адплаціць ім?»

Паведамляецца тэма і мэты ўрока. Вучні ўключаюцца ў работу. У першую чаргу расказваюць пра Алеся Макоўскага, аўтара апавядання «Карані», звяртаюцца да яго партрэта. Пярэнь пісьменніка належыць шматлікія зборнікі нарысаў, прозы, сатыры і гумару. У 2010 годзе ён стаў лаўрэатам літаратурнага конкурсу газеты «Звязда».

Потым вучні працуюць над месцам апавядання «Карані»: разважаюць, чаму твор мае такую назву, адказваюць на пытанні настаўніка, выказваюць свае думкі пра галоўных герояў, аналізуюць іх паводзіны, звяртаюць увагу на незвычайны сюжэт апавядання.

Да старых бацькоў, якія жывуць у вёсцы, не наведваюцца дзеці, не дапамагаюць, не цікавяцца іх жыццём. Тады бацька прыдумаў, як прымусіць сыноў і дачок успомніць пра маці і бацьку. Ён даў дзецям тэлеграмы, што выйграў машыну. Усе вельмі хутка прыехалі ў бацькоўскую хату. Гэтым жа днём, сабраўшы ўсіх дзяцей, Хведар памірае.

На ўроку дзеці чытаюць вершы Анатоля Грачанікава «Калі жывуць яшчэ бацькі», Рыгора Барадуліна «Наведвайце бацькоў», «Трэба дома бываць часцей». Вучні звяртаюць увагу на тое, што беларускія паэты не засталіся аб'якавымі да гэтай тэмы.

Згадваюць прыказкі і прымаўкі на тэму сям'і:

- Хто бацьку і маці зневажае, той добра не знае.
- Бацькоў не цурайся, ад Радзімы не адракайся.
- Ад роднага таткі дорагі і латкі.
- Хто бацькоў шануе, той сабе неба гатуе.
- Шануй бацькоў, то і цябе людзі пашануюць.
- Бацькоўскае слова дарэмна не гаворыцца.
- Шануй бацьку з маткай — другіх не знойдзеш.

Напярэдадні ўрока можна даць вучням заданне наведваць чалавека пажылога ўзросту (суседа, бабулю, дзядулю, аднавяскоўцаў) і запісаць ўспаміны пра тое, якія ўзаемаадносіны былі паміж бацькамі і дзецьмі ў пачатку ХХ стагоддзя, як моладзь ставілася да старэйшага пакалення.

Падводзяцца вынікі ўрока.

Настаўнік чытае радкі з верша Таццяны Дзям'янавай:

Магутны Божа! Барані маіх бацькоў!

І ад хвароб, і ад нядолі беражы!

Вазьмі ў мяне маю пяшчоту і любоў

І маім любым, дарагім дапамажы!

Ты захавай іх кожны дзень і кожны крок,

Сваім дыханнем ратавальным абдымі!

Бацькі — святое... Блаславі іх шчодро, Бог,

Каб мы маглі яшчэ адчуць сябе дзясцямі!

Вялікі Божа! Шчыра дзякую Табе

За маці й бацьку — за святло вачэй маіх!

Напрыканцы заняткаў вучні складаюць са слоў, напісаных на дошцы, наступны сказ:

Бацькоўскі дом — душы прытулак.

Удзел вучняў у занятках. Вучні старанна рыхтаваліся да заняткаў. Яны прачыталі апавяданне, расказвалі на памяць вершы, паведамлілі звесткі пра аўтара твора, зачыталі прыказкі і прымаўкі, запісалі ўспаміны, вызначылі тэму і ідэю твора, вялі дыялог, разважалі і выказвалі думкі.

Вынікі. Творы беларускіх пісьменнікаў пакінулі след у сэрцах вучняў, васьмікласнікі задумаліся над праблемай узаемаадносін бацькоў і дзяцей, якая сёння востра адчуваецца ў нашым грамадстве. Хочацца верыць, што вучні будуць памятаць законы чалавечай маралі і ніколі не пакінуць сваіх родных людзей. Нездарма ўрокі літаратуры называюць урокамі чалавечнасці.

Валянціна ЗАПРУДСКАЯ, настаўніца беларускай мовы і літаратуры ДУА «Сасноўская дзіцячы сад — базавая школа Віцебскага раёна Віцебскай вобласці», фота аўтара

Ведаць роднае — справа годная

Лойкаўская сярэдняя школа зладзіла сустрэчу ў межах праекта «Книга.ВУ», арганізатары якога — Беларускі рэспубліканскі саюз моладзі і Саюз пісьменнікаў Беларусі.

Школу наведалі сакратар Гродзенскага абкама і першы сакратар Гродзенскага райкама БРСМ Марыя і Аляксандар Каваленкі разам з членам СПБ Тамарай Мазур. На думку дырэктара Лойкаўскай СШ Алены Ракоўскай, краязнаўства, веданне гісторыі і культуры свайго краю, любоў да ўсяго роднага даюць дзецям упэўненасць у іх асабістай значнасці.

Рэалізоўваць праект пачалі ў 2007 годзе, а праз чатыры гады Лойкаўская школа перайшла да другога этапу праграмы развіцця школы пад назвай «Краязнаўства — адзін з аспектаў маральна-патрыятычнага выхавання навучэнцаў», які працягнецца да 2022 года. Але ўжо сёння відавочныя вынікі. У кожным прадметным класе аформлены куткі з рознымі матэрыяламі, кнігамі і навуковымі працамі, якія датычаць вёскі Лойкі і ўсёй заходняй часткі Гродзенскага раёна: «Нацыянальны касцюмы нашай мясцовасці», «Вёсачка мая», «Бабуліны вышкі», «Родная зямля — Беларусь» ды інш.

З улікам таго, што Лойкаўская школа — з рускай мовай навучання, вучням карысна ў любы момант далучыцца да вытокаў народнай творчасці. Тут табе і

Кіраўнік народнага музея «Вытокі» Вольга Маслякова прадстаўляе разнастайныя тэхнікі вышыўкі на ручніках, вырабленых мясцовымі майстрамі.

рэчы з надпісамі «намітка», «андарак», «кашуля», і кавалачкі мінералаў з роднай зямлі, і гербары ды шклянкі з насеннем мясцовых раслін, і народныя рэцэпты розных страў.

Ёсць тут і выстаўка кніг беларускіх пісьменнікаў з аўтаграфамі аўтараў. Асобны стэнд прысвечаны гродзенскай

пісьменніцы, лаўрэату Першай нацыянальнай прэміі ў намінацыі «Дзіцячая літаратура» Ганне Скаржынскай-Савіцкай.

У планах школьных краязнаўцаў — папоўніць літаратурны раздзел старых кнігамі. Першыя экспанаты, знойдзеныя настаўнікамі на гарышчах, пакуль што схаваныя ў шафах, бо патрабуюць

рэстаўрацыі. Але адну са скрынак было дазволена адкрыць для ўдзельнікаў акцыі «Книга.ВУ», якія пазнаёміліся з выданнем «Слова о полку Игореве» 1959 года і «Падручнікам беларускай мовы» 1959 года, а таксама з дапаможнікам «Русские писатели в выборе и обработке для школ», надрукаваным у Пецярбургу ў 1915 г.

Ёсць у Лойкаўскай школе сучасная бібліятэка, якая мае статус інтэграванай: абслугоўвае не толькі вучняў, але і ўсіх жыхароў наваколля.

«Сэрца» краязнаўчай дзейнасці — музей, якому нададзена званне народнага. Яго не абмяноўваюць турысты, што накіроўваюцца на Аўгустоўскі канал. Тут ладзяцца семінары і навучанне для арганізатараў школьных краязнаўчых музеяў. Сюды скіроўваюць экскурсіі з іншых абласцей. Народны краязнаўчы музей «Вытокі» — месца, дзе можна знайсці сапраўдную спажыву для душы.

Пасля экскурсіі адбылася сустрэча з вучнямі. Аляксандар Каваленка расказаў пра мэты праекта «Книга.ВУ», што стартаваў летась, а сёлета прымеркаваны да Года навукі і 500-годдзя кнігадрукавання. Асноўныя яго кірункі — букросінг і сустрэчы з пісьменнікамі. Каб пацвердзіць, што юнацтва ва ўсе часы грунтуецца на агульначалавечых каштоўнасцях, Тамара Мазур прачытала вершы, напісаныя ёю ў маладым узросце.

Алеся РОСЬ, фота аўтара

Аляксандр ЗІМЕНКА:

«НЕ АДДАЁМ ПЕРАВАГУ ТАМУ ЦІ ІНШАМУ ЖАНРУ»

Максім Пятруль «Элефантус», 1996 — 2016 гг.

Мастацтва не павінна стаяць на месцы, яно павінна рухаць і натхняць грамадства новымі ідэямі. «Восеньскі салон з Белгазпрамбанкам» задумваўся з гэтай мэтай, а таксама дзеля таго, каб пашырыць кола аматараў мастацтва. Як ішла падрыхтоўка да адкрыцця праекта? Чым абумоўлены кошт работ? Як салон дапамагае наладзіць камунікацыю паміж мастакамі рэгіёнаў і сталіцы? Глумачыць куратар карпаратыўнай калекцыі ААТ «Белгазпрамбанк», кандыдат мастацтвазнаўства Аляксандр Зіменка.

— Што, на ваш погляд, змянілася ў канцэпцыі і арганізацыі трэцяга «Восеньскага салона» ў параўнанні з двума папярэднімі?

— На першым восеньскім салоне не было прадстаўлена ніводнай беларускай галерэі, на другім мы супрацоўнічалі з сямю галерэямі, сёлета ў рэалізацыі выстаўкі ўзялі ўдзел чатырнаццаць галерэй. Мы далі магчымасць галерэям самім ствараць экспазіцыю твораў. Таму ў афармленні праекта глядач можа ўбачыць вытанчаныя пляцоўкі, каляровыя фоны, стыльныя стэнды. Побач са стэндамі галерэй даюць больш інфармацыі пра сябе, што таксама своеасаблівы піяр. Вельмі важна, што гэтым разам галерэй самі вырашылі больш актыўна ўдзельнічаць у арганізацыі працэсу, таму што задача «Восеньскага салона з Белгазпрамбанкам» — стымуляваць фарміраванне арт-рынку Беларусі, у якім будуць прадстаўлены і галерэі, і асобна аўтары.

У экспазіцыі прадстаўлены творы, якія закранаюць разнастайныя тэмы. Мы заўважылі, што да салона расце цікавасць не толькі з боку глядачоў, але і з боку аўтараў. Сёлета паступіла больш за чатырыста заявак. Некаторыя аўтары ўдзельнічаюць трэці раз. Але ў спісе ўдзельнікаў — вялікая колькасць новых імёнаў, якія бяруць удзел у выстаўцы ўпершыню. Добра, што ў нас ёсць магчымасць паказаць разнастайнасць беларускага мастацтва.

Летась нас раскрытыкавалі за тое, што на выстаўцы быў прадстаўлены твор, на якім намаляваны бз. Людзі аргументавалі гэта тым, што «Восеньскі салон» — выстаўка сучаснага мастацтва. Але я б хацеў адзначыць, што мы не пазіцыянуем выстаўку менавіта з пункту гледжання сучаснасці, гэта ў першую чаргу выстаўка-продаж маладых мастакоў, якія працуюць у абсалютна розных кірунках мастацтва. Таму мы не аддаём перавагу таму ці іншаму жанру. Калі аўтар працуе ў рэалістычнай манеры, чаму ён не можа паспрабаваць знайсці глядача ці пакупніка, якому цікавы такі падыход? Менавіта ў гэтым і ёсць задача арганізатараў — паказаць, што ў нас ёсць вельмі розныя мастакі.

Летась пісьменнік Віктар Марціновіч негатыўна выказаўся аб праекце і заявіў, што трэці салон дойдзе да таго, што будзе экспанавана магніты на халадзільнік. Сёлета сярод экспанатаў з'явіўся арт-аб'ект у выглядзе дзверцаў ад халадзільніка Віктара Жука, на якіх змешчаны магніты з партрэтамі беларускіх мастакоў...

— Паколькі адна з мэтай салона — фарміраванне арт-рынку, ці можна казаць пра тое, як актыўна глядзчы пераходзяць у разрад пакупнікоў мастацтва? Як гэта адбілася на выніках праекта ў мінулым годзе?

— На першым салоне ў нас было прададзена пятнаццаць працэнтаў работ, на другім — дзесць. Але колькасць удзельнікаў другога салона вырасла ў два разы. Мы адчуваем тэндэнцыю: мастакі сталі больш узважаць на падыходзіць да цэнаўтварэння. Гэта адно з пытанняў, якое заўсёды суправаджаецца абурэннем глядачоў. Справа ў тым, што мы як арганізатары ніяк не можам уплываць на фарміраванне цэн, толькі сам мастак ведае, што ён уклаў у карціну і колькі яна можа кашта-

ваць. Я стаў заўважаць, што ў параўнанні з папярэднімі гадамі некаторыя мастакі ўсё ж такі зразумелі, як трэба ацэньваць творы, каб іх купілі. Але бывае і так, што аўтар называе цану і пры гэтым не скіраваны на тое, каб работу купілі. Тады ён мэтанакіравана завышае цану. Сёлета прадстаўленыя работы коштам ад 45 у.а. да 31 тысячы у.а., сярэдні кошт работ — 1300 у.а.

Але ўсё адно арт-рынак патрэбны. Калі папярэдняе пакаленне вешала на сцены дываны, а цяперашняе — плазменныя тэлевізары, то мне хочацца спадзявацца, што наступнае пакаленне зразумее, што сцены могуць упрыгожваць творы мастацтва. Адна з задач банка — прыцягнуць да мастацтва аўдыторыю сярэдняга класа. Чаму ж банк арганізоўвае такія праекты, як «Восеньскі салон», «Тэатр», вяртае ў краіну творы вядомых беларусаў? Немагчыма сфарміраваць сярэдні клас толькі фінансаво, бо яго вызначае яшчэ і пэўны культурны ўзровень. Мы ўзялі на сябе адказнасць — стымуляваць культурны рост насельніцтва. Нашы праекты скіраваны на тое, каб з'яўлялася ўсведамленне, што творчасць маладога мастака таксама можа прадавацца. У межах салона прадстаўлены скульптуры з бронзы. Мне здаецца, што нават недасведчаны глядач павінен разумець, што скульптура з такога матэрыялу не можа каштаваць 50 долараў: выдаткі на стварэнне высокія. А колькі яшчэ работ, створаных за вялікія грошы, — тыя ж арт-інсталіцыі.

Вядома, мы сутыкаемся са скептычным падыходам, калі гаворка ідзе пра кошт твораў. Аднак пра цэны трэцяга салона гавораць больш спакойна: людзі сталі

Марыя Разумовіч «Дзень і ноч».

прывыкаць да нашага фармату. Мы таксама даём магчымасць купіць глядачу твор у растэрміноўку на тры месяцы. Але няма ілюзій, што падчас трэцяга салона купяць усе творы.

— А што дае «Восеньскі салон» звычайнаму глядзчы?

— Глядач за гэты час вырас. Калі мы адкрылі анлайн-продаж квіткаў на мерапрыемствы салона, праз першыя 15 хвілін быў набыты білет. Людзі пачынаюць цікавіцца салонам задоўга да яго адкрыцця, даведваюцца, што будзе прадстаўлена з французскай калекцыі.

Наш праект у Мінску існуе адасоблена ад іншых. Штогадовыя буйныя мастацкія выстаўкі не праводзяцца, ёсць толькі біенале, трыенале. Мы ж арыентуемся на тое, каб паказаць глядачу творы нашых мастакоў штогод. Акрамя таго, у нас шырокая адукацыйная праграма, дзе глядач вучыцца разбірацца ў мастацтве, прыводзіць дзяцей. У спалучэнні «выстаўка-продаж» слова «продаж» ідзе другім. Гэта значыць, першапачаткова праект задуманы менавіта для глядача.

— Адна з мэтай праекта — папулярызацыя беларускага мастацтва. Наколькі паняцце «беларускае», калі не ўлічваць тэрытарыяльную прыналежнасць, можна прымяніць да гэтага салона?

— Нашы мастакі працуюць у еўрапейскім кантэксце: у нас тыя ж тэндэнцыі, праблемы. Нашы мастакі закранаюць тэмы, якія могуць закранаць творцы Парыжа або Берліна. Калі вы пройдзеце па выставачнай прасторы Палаца мастацтваў, наўрад ці адрозніце, дзе карціны французскіх мастакоў, а дзе — беларускіх. Паняцце «беларускае» сапраўды

больш тычыцца грамадзянства мастака, а не яго стылю. На жаль, у нашым грамадстве ёсць прадурзятасць, што беларускае мастацтва здольна здзівіць толькі мясцовага глядача. Прывазныя выстаўкі карыстаюцца неверагодным попытам, а вось вернісажы айчынных мастакоў наведваюць толькі іх блізкія і сябры. А «Восеньскі салон» дапамагае зразумець, што нашы аўтары не горшыя за еўрапейскіх альбо амерыканскіх. Узровень праекта (гэта паказвае і работа з міжнародным журы) упісваецца ў еўрапейскі кантэкс.

— Ці выклікае салон цікавасць у мастакоў з рэгіёнаў? Калі гаварыць пра экспазіцыю, то іх работ прадстаўлена значна менш, чым работ мінскіх твораў...

— Другі год запар мы шукаем мастакоў з рэгіёнаў праз галерэі, просім супрацоўнікаў паказаць новыя імёны, цікавімся мастакамі, пра якіх маглі забыць. Аўтары, якія на слыху, як правіла, падаюць заяўкі індывідуальна. А вось галерэі нам дапамагаюць з менш вядомымі твораў. Творцы за ходам часу сочаць не заўсёды, таму ў нас былі выпадкі, калі аўтары з рэгіёнаў тэлефанавалі ў верасні і хацелі яшчэ падаць заяўку. Менавіта таму работ з рэгіёнаў мала. Але мы спадзяемся, што работа з абласцямі будзе мець падвойны кірунак: з аднаго боку, мы хочам некалькі асважыць жыццё ў рэгіёнах, раскажаць мясцовым жыхарам, што такое «Восеньскі салон», з другога боку, жадаем, каб Мінск убачыў, як працуюць мастакі па ўсёй Беларусі. У далейшым трэба паказваць творчасць мастакоў з усёй Беларусі. Бо многія незаслужана абдзелены ўвагай. А часам у Віцебску не ведаюць, як ідзе мастацкі працэс у Брэсце або Гомелі і наадварот. Наш праект дапамагае фарміраваць імідж абласных галерэй. Калі чалавек прыедзе, напрыклад, у Брэст, ён ужо можа ведаць пра такую галерэю, як «Крылы халопа», а калі ў Віцебск — пра галерэю «Сцяна» і гэтак далей.

— Наколькі моцна адчуваецца канкурэнцыя падчас «Восеньскага салона»?

— Востра адчуваецца канкурэнцыя паміж індывідуальнымі мастакамі, назіраецца прыныповае стаўленне галерэй адна да адной. Нават калі два мастакі прадстаўлены ў адной прасторы, яны ўсё роўна канкуруюць. Гэта апраўдана: кожны з твораў лічыць сябе яркім і асаблівым. Але, на мой погляд, значна прасцей працаваць з выстаўкай, дзе прадстаўлена дзвесце аўтараў, а не двое: увага твораў не застраецца на кожным канкурэнце, бо ў кожнага — свая тэхніка, розныя падыходы, і гэта згладжвае сітуацыю.

Аднак вельмі карысна, калі збіраецца вялікая колькасць мастакоў і яны пачынаюць аналізаваць творчасць адзін аднаго. Гэта можа быць па-рознаму: хтосьці з кімсьці не будзе размаўляць ці будзе глядзець з прыжмурваннем, але яны вучацца адзін у аднаго. Толькі ў канкурэнтна-здольным асяроддзі можа нарадзіцца добры вынік.

— Ці варта ў наступным годзе чакаць ад праекта трансфармацыі ў сістэме прадстаўлення беларускага мастацтва?

— Так, трэба. Насамрэч праца ў прадумванні праекта з новага боку ўжо пачалася. Магу дакладна сказаць, што паўтараў не будзе, мы збіраемся расці і рухацца наперад. Калі будучы абвешчаны пераможцы, старшыня праўлення нашага Белгазпрамбанка раскрыве заслону таямніцы, як будзе выглядаць салон у наступным годзе.

Вікторыя АСКЕРА, фота аўтара

Твор Жанны Марозавай

«ІВАНАЎ» І РАЗАМ З ІМ

Адзін з самых чаканых паказаў фестывалю «ТЭАРТ» прынёс не толькі гара- чыя абмеркаванні, але і эмоцыі ад сустрэчы з зорным складам выканаўцаў п'яноўкі Тэатра Нацый. У спектаклі «Іванаў» паводле Чэхава галоўную ролю выконвае народны артыст Расіі і мастацкі кіраўнік тэатра Яўген Міронаў, а яго партнёры — такія зоркі, як Чулпан Хаматава, Лізавета Баярская, Віктар Вяржбіцкі, Ігар Гордзін ды іншыя — тут кожная нават маленькая роля зроблена з разумен- нем: што і дзеля чаго. Гэта зададзена рэжысёрам Цімафеем Кулябіным, імя якога прыцягвае публіку, зацікаўленую сучасным тэатрам: вядомыя яго неардынар- ныя інтэрпрэтацыі класікі. Тэатр Нацый наогул вылучаецца ў Маскве ўменнем прыцягнуць да супрацы рэжысёраў з сусветнымі імёнамі і адметным бачаннем ды стылем. Нездарма сустрэча перад паказам пачалася з успамінаў ад Яўгена Міро- нава: 15 гадоў таму ён выходзіў на сцэну вялікай залы Палаца Рэспублікі ў Мін- ску ў ролі Лапахіна ў «Вішнёвым садзе». Гэта была п'яноўка Чэхава славутага літоўскага рэжысёра Эймунтаса Някрошуса, якая доўжылася амаль 6 гадзін, пра што дагэтуль узгадвае тэатральны Мінск. Цімафей Кулябін аказаўся больш ла- канічным, але яго п'яноўка запамінацца нашаму гледачу асаблівай трактоўкай ці не самага загадкавага чэхаўскага персанажа. Паказ «Іванава» ў Мінску мож- на разглядаць як майстар-клас: спектакль адзначаны «Залатою маскай» у Расіі. Мастацкі кіраўнік Тэатра Нацый Яўген Міронаў патлумачыў:

Сцэна са спектакля «Іванаў».

ПЕРАНОС КЛАСІКІ Ў СУЧАСНАСЦЬ

— Прэм'ера «Іванава» адбылася больш за 100 гадоў таму на сцэне гістарычнага будынка, у якім цяпер працуе Тэатр На- цый (будынак былога першага прыватна- нага тэатра Карша). Корш заказваў гэтую п'есу драматургу-пачаткоўцу Чэхава, тады яна была ўспрынята неадназначна. Наш зварот да гэтай п'есы быў невыпад- ковы, але спатрэбілася 10 гадоў, каб мы прыйшлі да п'яноўкі.

Каб лепш зразумець Чэхава, на- пачатку мы паехалі ў яго сядзібу Мелехава: гэта аднапавярховы да- мок, дзе жыў Чэхаў і вялікая коль- касць людзей пры ім — сваякі, сваты, прыжывалкі, якія начавалі на куфрах. Фактычна камуналь- ная кватэра. А ў яго — маленькі кабінэцік.

Для мяне прататыпам Іванава стаў сам Антон Паўлавіч, яшчэ малады чалавек, які цягнуў воз сям'і, быў яе кармільцам. Нездар- ма яго цікавілі філасофскія тэмы пра сэнс існавання: ці так усё вы- будавана ў свеце, як трэба?.. Гэта да пытання пра тое, што такое ігра ў класіку сёння: насамрэч усё знаё- мае. Нам знаёмыя вельмі цесныя абставіны жыцця, у якіх пакутуе чалавек. Таму важна было вызна- чыцца з дэталямі і першапрычы- намі таго, што адбываецца і дзе. Мы вырашылі, што гэта можа быць маленькі горад. Чым займа- ецца Іванаў, што рабіла Сара, яго жонка, да таго, як захварэла?.. Мы расклалі ўсё на рэчы, зразумелыя на по- бытавым узроўні: што ў героя адбываец- ца ў жыцці, колькі грошай ён вінен. Таму што пытанне грошай — у першых радках гэтай п'есы.

Івановых, што жывуць цяпер у па- добных умовах, можа быць шмат, а Іва- наў для мяне адзін: не ведаю прыкладаў, каб чалавек уваходзіў у такія стасункі са сваім сумленнем. Магчыма, Салжані- цын. Але для сябе я гэта так вызначаю, бо не зусім правільная аналогія: у Салжані- цына была ідэя, а ў Іванава ідэя няма, ён

проста не згодны — са светам, з самім сабой. Гэта катаванне для тых, хто побач з ім, катаванне і для яго самога, але ён чэсны, ідзе да канца ў сваёй бескампра- міснасці.

Не ведаю, ці іграў я нешта больш скла- данае ў сваім жыцці. Таму што я кампра- місны ў дачыненні да жыцця. І кожным разам шукаю абгрунтаванне, чаму я — Іванаў — паступаю так жорстка. Ідзе барацьба з самім сабой, і кансэнсусу не будзе: да такой пакуты я сябе прысудзіў у гэтай ролі.

ЗАГАДКАВЫ ПЕРСАНАЖ?

Рэжысёр Цімафей Кулябін:

— «Іванаў» — ранняя п'еса Чэха- ва, якая нараджае свой прыём, і нейкія ўлас- тывасці тут ужо відавочныя. Здаецца, Іва- наў — стабычны вобраз, цягам 4 актаў нічога не адбываецца, пры тым, што ёсць падзеі: у Іванава памірае жонка, з'яўляецца каханка, ён вырашае ажаніцца. Мне здаецца, гэтай п'есе ёсць загадка галоўнага героя.

У многім спектакль не проста пра асобу Іванава, які забытаўся. Гэта чалавек вельмі патрабавальны да сябе, з вялікай колькасцю ўнутранай барацьбы. Ён існуе ў жудасным быццё. Гэта адна з чэхаўскіх га- лоўных тэм — быт у даволі прыземным разуме. Быт кропля за кропляй забівае любы сэнс і ў рэшце рэшт чалавека. Гэты спектакль — пра такіх людзей, пра такую прастору і абставіны, унутры якіх у ча- лавека няма выбару: ён будзе пакутаваць, не стане шчаслівым, не знойдзецца выйсця і ўсё адно загіне. Зда- ецца, у нас атрымалася пераканаўча яго забіць. Мне пашчасціла: усе артысты, занятыя ў гэтым спекта- клі, — вялікія прафесіяналы, якія ўтрымаюць у ма- тэрыял. Мы ўсе гулялі ў адну гульню.

ВЫБАР ЗМЕСТУ І ФОРМЫ

— Рэпертуарная палітыка тэатра зы- ходзіць з першапачатковай ідэалогіі Тэа- тра Нацый: гэта адкрытая пляцоўка без трупы. Але пры гэтым вялікая каманда. Гэта азначае, што кожны рэжысёр можа прыйсці са сваёй камандай, што вельмі часта ў нас бывае: артысты, мастакі, сцэ- нографы разам з рэжысёрам ажыццяўля- юць свае мары. У нашага тэатра ёсць вялікая сцэна, але мы пайшлі далей, ад- крылі яшчэ і малую сцэну. Вялікая сцэна прадугледжвае запаўненне залы (усё ж я

спешчаны артыст у мінулым тэатра Та- бакова, не памятаю пустых залаў у сваім жыцці). Але ў малой сцэны свая задача — яна прызначана для эксперыментаў. На- ступны крок — «Новая прастора» Тэатра Нацый, дзе адбываюцца мультыжан- равыя падзеі ў галіне тэатра і не толькі: выяўляюцца і архітэктары, і скульпта- ры, і рэжысёры кіно... Некалькі розных жанраў аб'ядноўваюцца ў праекты, якія нараджаюць новыя ідэі, сэнсы, формы.

Мы адкрытыя для любых прапаноў, і, ведаючы, што сёння адбываецца на- вокал, як да гэтага ставяцца маладыя рэжысёры, улічваем, пра што хацелася б зараз пагаварыць са сцэны. Часам ідэя новай п'яноўкі нараджаецца ў дыялогу з рэжысёрам, калі агучваюцца назвы п'ес. І далей мы думаем: якія з аўтараў у нас яшчэ не былі прадстаўлены? Напры- клад, у нас наогул не было Астроўскага. І калі ўзнікла пытанне пра супрацоўніцтва з рэжысёрам Яўгенам Марчэлі, прыйшлі да думкі, што пры яго здольнасцях па- новаму глядзець на такія помнікі драма- тургіі, як п'еса Астроўскага, — гэта той шлях, які цікава прайсці. З амерыканскім рэжысёрам-авангардыстам Робертам Уілсанам восем гадоў вялі перамовы: увесь час з іх боку было жаданне, каб мы паставілі якую-небудзь франшызу. Да гэтага ўжо мы схіляліся, але з іншага боку разумелі: толькі новая гісторыя буд- дзе мець значэнне для нас абодвух. Узнік Пушкін. Таму што ў «Камедзі Франсэс» Уілсан ужо рабіў «Байкі Лафантаэна». Ён ставіў «Трохграфовую оперу» ў Берліне, таксама Санеты Шэкспіра... Таму «Казкі Пушкіна» — невыпадковы спектакль і для яго, і для нас. З некалькімі назвамі адразу прыйшоў малады рэжысёр Мак- сім Дзідзенка. Яго прапанова паставіць мюзікл «Цырк», асабліва ў кантэксце 100-годдзя рэвалюцыі, быў цікавай і стварыла магчымасць раскрыць скла- даную тэму: узнік праект, у якім Інгіборга Дапкунайтэ іграе герайню Любові Арло- вай з вядомага фільма. Альбо прыйшоў Дзмітрый Крымаў з некалькімі на- звамі. Ён будзе рабіць «Му-му», але і водле твораў Тургенева, якія мы не ведаем, але яшчэ чакаецца 20 гадоў пазней. Так нараджаюцца праекты.

БОЛЬШЕ ТЭАТР

— Увядзенне ў сцэну — гэта адна з найважнейшых задач рэжысёра, чыста эка- номічна (гэта тычыцца не толькі грошай, але і іншых краін), і гэта п'яноўка прайсці доўгі працэс. Цяпер у Расіі пры Міністэрстве культуры існуе сістэма грантаў, але каб іх атрымаць, трэба вытрымаць цяжкія выпрабаванні. Акрамя таго, дзяржава больш нацэлена на сур'ёзныя вялікія карціны — каб вярнуць давер гледачу ў кінатэа- трах. Усе кінатэатры цяпер пры- ватныя, пераканаць іх паказаць наша кіно даволі складана. Але я сёлета зрабіў для сябе адкрыцці ў гэтай галіне, калі быў спаршыней журы на «Кінатаўры»: большасць фільмаў, якія мне спадабаліся, былі знятыя без дзяржаўнай падтрымкі. Узнікае нейкая паляна, дзе людзі гатовыя ўкладваць гро- шы і не чакаюць хуткай і вялікай аддачы.

Але тэатр — не такая дарагая мадэль. Ён дае магчымасць менавіта цяпер і вель- мі хутка выказацца на актуальную тэму. Нават пры тым, што мы ў Тэатры Нацый даволі доўга рыхтуем праекты, і яны таксама не танныя. Невыпадкова тэатр цяпер у авангардзе ўсіх абмеркаванняў — і палітычны, і грамадскі: нехта баіцца новых вызванняў, а нехта, наадварот, толькі іх і шукае, каб пачуць для сябе нешта важнае.

Падрыхтавала
Ларыса ЦІМОШЫК

ВыДАТна!

САМОЕ ЖЫЦЦЁ

Прэм'ера
з віншаваннямі
для Бэлы Масумян

Вольга Клебановіч і Бэла Масумян
у спектаклі «Гарачыя матулькі».

У рэпертуары Нацыянальнага ака- дэмічнага драматычнага тэатра імя Горкага з'явілася камедыя «Гарачыя матулькі». Гісторыя не наша, але сучасную п'есу Д.-У. Крыстнера нібыта чакалі ў Беларусі: настолькі пазна- вальныя сітуацыі, што няважна, якія імёны ў герояў ці галоўных герайн. Чэрыл і Кладзія — маці дарослых дзяцей, якія ўжо самі стварылі сям'ю. Але жанчыны воляю лёсу (і дзяцей) аказваюцца пад адным дахам. Цешча і свякроў — у любой краіне гісторыя зразумелая: усё складана... І якім бы моцным ні было каханне Эбі і Дэна, якімі б гарманічнымі ні былі іх адносі- ны, мамы маюць дзіўную здольнасць на іх уплываць, бо лепш усё ведаюць. Мамы — такія мамы...

Сітуацыя жыццёвая, а таму пазна- вальная. Рэжысёр-п'яноўшчык С. Клебановіч вельмі разумёў, чым займаецца гэтая п'еса. Інтрыгай, дыяло- гам і характэрнымі жэстамі — самай чалавечай часткай п'есы, — ён паказвае, што можа ства- раць з гэтай п'есы не проста чалавечасце. І нават калі жанчыны і калі мужчыны ў гэтым разам паскандаліць, тэатр можа сваё ўяўленне і права на сцэну перадаць у любым узросце. Дзвюх га- лоўных герайн іграюць народныя ар- тысткі Беларусі Бэла Масумян і Вольга Клебановіч.

Прэм'ерны паказ спектакля «Гарачыя матулькі» ў тэатры імя М. Гор- кага атрымаўся асабліва ўрачыстым і паспяховым: міністр культуры Белар- усі Юрый Бондар перадаў віншаван- ні ад кіраўніка краіны для народнай артысткі Беларусі Бэлы Масумян. Гле- дачы з задавальненнем далучыліся: актрысу, якая ў тэатры імя М. Горкага працуе больш за пяць дзясяткаў гадоў, ведаюць і любяць. За гады служэння ў тэатры яна ўвасобіла на роднай сцэне больш за 70 роляў. Служэнне ў тэат- ры — гэта не проста пафасныя словы: творчае жыццё гэтай актрысы звязан- ае толькі з адным калектывам. Але без уліку здымкаў у кіно, якіх, праўда, не было шмат: Бэла Масумян перш за ўсё актрыса тэатральная.

У Нацыянальны акадэмічны дра- матычны тэатр імя М. Горкага Бэла Масумян прыйшла адразу пасля за- канчэння Беларускага тэатральна-ма- стацкага інстытута ў 1961 годзе (была вучаніцай Дзмітрыя Арлова). Але не адхілялася з абранай арбіты, стаўшы зоркай рускага драматычнага тэатра Беларусі. І, глядзячы на яе, хто можа падумаць пра тое, які па ліку юбілей адзначае актрыса? Ёй 80 — і яна на сцэне. Сёння Бэла Масумян занятая амаль у дзясятку спектакляў тэатра імя М. Горкага. Нястомная працаўні- ца, яна можа ўвасобіць каралеву, бе- ларускую шляхцянку, мільянершу, закаханую жанчыну, гарачую мату- лечку... І ўсіх тых, чые ролі ёй толькі збіраюцца прапанаваць.

Марыя АСПЕНКА

Вертыкаль Галіны Адамовіч

Ненатуральныя героі з галівудскіх фільмаў ужо надакучылі, і сёння свет усё больш цікавіцца рэальнасцю дакументальнага кіно, звяртаецца да стужак, героі якіх у прамым сэнсе жывуць побач. Неігравыя стужкі паціху набліжаюцца і да нас, пакуль геаграфічна: напрыклад, у суседнім Вільнюсе кінатэатры падчас фестывалю дакументальнага кіно заўжды запоўненыя. Чаму мы яшчэ не ў трэндзе, як зняць фільм без падману і стаць сябрам для сваіх герояў, распавяла рэжысёр-дакументаліст Галіна Адамовіч.

— Сярод вашых герояў шмат людзей веры. Як паўплывалі сустрэчы з імі? Ці лёгка было атрымаць іх давер?

— Лічу, рэжысёру патрэбен давер любога чалавека, а не толькі таго, хто верыць. Кожны, хто пагаджаецца на здымкі кіно пра сябе, павінен давяраць рэжысёру, але, безумоўна, так атрымліваецца не заўсёды. Вядома, што самыя цікавыя людзі тыя, хто знаходзіцца ў нейкім пікавым становішчы. З аднаго боку, мне падабаецца працаваць з такімі героямі, а з іншага — ім часта не да здымак, яны пакрыўджаныя ці ўзрушаныя і ў гэты момант ім не патрэбна кіно. Вядома, я вельмі радуся, калі хтосьці кажа: «О, Галіна Адамовіч будзе здымаць пра нас кіно!», але гэта адбываецца вельмі рэдка: людзей, якія сочаць за цітрамі, мала, але з імі можна трапіць на адказ, на нейкае супрацоўніцтва. Часцей пытаюцца: «Навошта гэта патрэбна»? А часам нават: «Колькі заплаціце?». Словам, шмат сітуацый, у якія трапляеш, шукаючы герояў. А вось што тычыцца людзей веры, мяркую, любы чалавек, які займаецца мастацтвам, павінен мець веру. Пытанне ў тым, якую рэлігію ён абярэ. Але без гэтага немагчыма, і гэта, дарэчы, адразу заўважна пра работах. Для любога мастака вельмі важная сістэма каардынат — у нас няма іншага інструмента: толькі мы і наша жыццёвая пазіцыя, разуменне межаў. Хтосьці адзначаў, што чалавек без веры мне нецікавы. Напэўна, я магу пагадзіцца з гэтай думкай. Таму што мне з імі проста і зразумела — у іх вельмі ясная сістэма каардынат.

— Вы неяк адзначалі, што ў многіх маладых рэжысёраў сістэмы каардынат няма. Чаму вы так лічыце?

— Мяркую, каша ў галаве з узростам не звязаная. Ёсць рэжысёры ва ўзросце з такой праблемай, а ёсць маладыя рэжысёры, якія, наадварот, цудоўныя. Я аглядала стужкі з фестывалю праваслаўнага кіно «Пакроў» у Кіеве і заўважыла, што шматлікія фільмы зробленыя без разумення таго, навошта гэта створана. Большасць з іх здымалася аматарамі, на тэлефоны, без задуму. Мне гэта не вельмі цікава, бо для мяне кіно — сур'ёзная прафесія. Хочацца бачыць добрыя фільмы, абмяркоўваць мантаж і цікавыя дэталі, асабліва ў стужках на такую тэму. Яны павінны быць зроблены вельмі якасна, прафесійна і адказна, бо інакш стаўленне да гэтай тэмы зменіцца ў горшы бок. Што тычыцца маладых рэжысёраў, не магу сказаць, што я строга крытык у дачыненні да іх. Але мяне раздражняе, калі хтосьці атрымае прыз на нейкім фестывалі і піша, што гэта адбылося ўпершыню ў гісторыі беларускага кіно. У такіх момантах мне крыўдна: і Дашук, і Асюк, і Лук'янчыкаў, і іншыя атрымлівалі вельмі сур'ёзныя прызы. Ёсць яшчэ Жданоўскі, Алай, Гарулёў, і ў іх вельмі добрыя фільмы! Я разумею, што хочацца распавесці пра асабісты поспех, але традыцыі нашай дакументалістыкі былі закладзеныя нашмат раней.

— Пра што не варта здымаць дакументальнае кіно?

— Ёсць вядомы расійскі рэжысёр Марына Разбежкіна. Яна кажа сваім студэнтам, што трэба здымаць гарызантальнае кіно. То-бок, не трэба быць ганарлівым, фанабэрыстым, а проста здымаць жыццё, напрыклад, сацыяльных нізоў. І я ніколі не разумела: а навошта? Так, гэтае жыццё таксама існуе, бамжы жывуць побач, але мяне вучылі, што трэба станавіцца лепш. А як жывуць нізы, я і так ведаю. Навошта? Мне цікава, каб чалавек выходзіў з гэтага гарызантальнага жыцця, але меркаванні ёсць розныя — камусці і такія фільмы падабаюцца. Пры ўсёй маёй любові да Разбежкінай я не магу быць салідарнай з яе меркаваннем. Крыж мае дзве асновы: гарызантальную і вертыкальную!

— Вашыя стужкі вельмі інтымныя і распавядаюць пра моманты, не разлічаныя на кінематограф...

— Напрыклад, кіно пра роды атрымалася жыццёвым — у мяне не было іншых варыянтаў. Прырода абараняе

маці, і ў момант цяжарнасці складана думаць пра штосьці іншае. У той момант мне хацелася разбірацца ў гэтай тэме, паглядзець на працэс з іншага гледжання. Цяпер мне ўжо нецікава, таму што ёсць іншыя пытанні. Гэта нармальна — здымаць пра тое, што табе цікавае цяпер, і шукаць адказы! Іншая справа, што я нават пасля фільма нічога так і не зразумела: напэўна, у з'яўленні на свет дзіцяці сапраўды ёсць нейкая таямніца. Здымаць было нескладана, пусkali без праблем, але тое, што адбывалася падчас здымак, было важнейшым за кіно, і тут я не магла паўплываць на працэс, бо на гэтай пляцоўцы рэжысёр не галоўны. І гэта тое, што я люблю ў дакументальным кіно: калі жыццё важней за ўсялякія здымкі.

— Дакументальнае кіно — гэта ў першую чаргу фіксацыя. А як ставіцеся да пастаноўкі?

— Вельмі нейтральна. Калі гэта арганічна і таленавіта зроблена — чаму б і не? Рэжысёр Сяргей Мірашнічэнка зараз працуе над фільмам пра 1917 год, дзе распавядае пра здраду народа цару. Гэтых людзей ужо няма, але яны пакінулі дзённікі, і рэжысёр робіць інсцэніроўку: акцёрам трэба чытаць гэтыя запісы. Але, тым не менш, гэта будзе дакументальнае кіно! Я не супраць пастаноўкі, але гэтага я рабіць не ўмею, нават баюся акцёраў і акцёрства.

«Чужое і сваё».

— Стужка «...кіно. Ці лёгка было прац...

— З Ірынай Дзя...наёмыя да работы над стужкай. Да та...жа інакіні, музыканта Ігара Мацюхова, Жд...з няў выдатнае кіно «Соп аніма». Думаю, «Інак...» стала нашым з Дзянісавай своеасаблівым адказам на стужку пра яе мужа — ёй хацелася, каб наш фільм атрымаўся. Больш за тое, рабіць гэта кіно была ідэя манастыра, дзе жыве геранія. Скажу нават больш: у мяне не было звышідэі стварыць духаўздымнае кіно, але атрымалася стужка, якая патрэбная не тысячам, а сотням тысяч людзей. Я ведаю тых, хто прыйшоў у манастыр, паглядзеўшы «Інакіню». Фільм сапраўды атрымаўся важным і патрэбным, я крыху адчула сябе ў гэтай сітуацыі інструментам: мне казалі рабіць, і я рабіла. Я стараюся ісці ад чалавека і заўсёды кажу героям, каб яны ставіліся да здымак як да прыемнай прыгоды, авантуры, і пасля таго, як усё скончыцца, без здымачнай групы ім будзе ўжо сумна.

— Фільм «Чужое і сваё» вельмі складаны ў плане перажыванняў. Як атрымліваецца пражываць гісторыі герояў?

— Зараз я працую над фільмам пра дзяцей-аўтыстаў, і гэта вельмі складана. Складаныя маці, яшчэ больш складаныя дзеці — зразумела, што ім не да здымак. Так, ёсць кіно «Антон тут побач» Любові Аркус, але гэта фільм-выказванне, фільм-учынак... Вельмі цяжка пражываць усе гісторыі з маіх фільмаў. Мне было складана з хоспісам, зараз — з аўтыстамі. Я шмат плачу, мне гэта не падабаецца, але немагчыма маўчаць пра такія праблемы. З кожным годам аўтыстаў становіцца ўсё больш, я не думала пра гэта да здымак: калі чалавек у тэме неглыбока, то падаецца, што такой праблемы наогул не існуе!

— «Беларусь. Дакументальная гісторыя» — гэта штосьці абсалютна іншае, не падобнае да астатніх вашых работ...

— Так, гэта заказнае кіно, таму і непадобнае. Усё проста: такія практы звычайна ствараюцца вялікай камандай журналістаў, якія шукаюць і адсейваюць інфармацыю. Я была ў сябе адна, таму работы было зашмат. І многія мне казалі пра гэтае кіно, што я прадалася, але мне за яго не сорамна: я не называла чорнае белым і наадварот. Я казала пра тое, што ёсць добрага ў нашай краіне, і ўсе мае героі жывуць у такіх жа абставінах, як мы, але яны запускаюць спутнікі, робяць

складаныя аперацыі і выхоўваюць будучых чэмпіёнаў у Мазыры без мільённых бюджэтаў, словам, працуюць на знос. Не шкадую, што гэтае кіно было ў маім жыцці: я ўбачыла шмат таленавітых людзей, пераважна мужчын, якія робяць сваю справу добра. Можна па-рознаму ставіцца да фільма, але гэта адзіная стужка, якая была запушчана ў той год. І тэма вельмі цікавая, на яе трэба здымаць, толькі не варта ставіць рэжысёра ў цэйтнот.

— Рэжысёр здымае кіно для сябе?

— Зразумела, я вырашаю свае пытанні. Шмат таго, на што няма адказаў. І гэта самыя цікавыя пытанні, на якія цяжка ці немагчыма знайсці адказы! Мне хочацца паспрабаваць зразумець, чаму штосьці адбываецца і як з гэтым жыць. У мяне няма іншага кавертона, акрамя сябе, тэма павінна быць цікавай менавіта мне. Калі я буду рэагаваць на нешта эмацыянальна, то і глядач — таксама, я перакананая. У актрысы Ганны Хітрык дзіця-аўтыст. У Ганны ёсць песня «Усмешка» пра сон, у якім яна нібыта згубіла дзіця. Калі я яе пачула, то заплакала, зразумела, што яна выдатна і слухна будзе гучаць у фільме. Праз некаторы час уключыла песню яшчэ раз, каб праверыць, — эмоцыі былі тыя ж. І я падумала, што хтосьці з глядачоў таксама павінен адчуць тое ж самае!..

— Вы атрымліваеце шмат узнагарод за мяжой. А ці дапамагаюць яны на радзіме?

— У нас узнагароды ні на што не ўплываюць... Але нядаўна я з дачкой была ў Самары на фестывалі, і там арганізатары прыдумалі адвезці ўдзельнікаў у гарадок Хвальынск на вясілім цепаходзе. Мне прапанавалі сустрэцца з глядачамі, таму ўсю насычаную праграму фестывалю я прапускала. І арганізатары пакінулі нас з дачкой на адпачынак яшчэ на дзень. Дачка спытала, чаму мы ні за што не плацім і маем асаблівыя ўмовы. Я растлумачыла, што мяне ведаюць і добра ставяцца... Вось такія бываюць бонусы...

— Вы часта кажаце пра папулярнасць беларускай дакументалістыкі. Як гэта зрабіць?

— Асабіста я не магу: няма сіл. Нават дасылаць стужкі на фестывалі сіл не засталася: мне больш цікава іх здымаць. Трэба ствараць фільмы, глядзець стужкі

для фестывалю (калі я працую ў журы), таму папулярнасць дакументалістыку часу не застаецца. Здавалася б, дакументалістыку ніхто не глядзіць, але фільмаў вельмі шмат! Не магу сказаць, што ўсе яны добрыя, тое ж і з іншымі відамі мастацтва. Але важна знаёміць людзей з сапраўды добрым! Трэба аўдыторыю зацікавіць у дакументалістыцы: у мяне ёсць 2 сястры-інжынеры. Яны палюбілі дакументальнае кіно, калі я пра яго распавяла, і калі ў Мінску працуе «Лістапад», то абавязкова ідуць на паказы неігравых фільмаў. Трэба проста зрабіць дакументалістыку добрай звычайкай. Я ўжо стамілася пра гэта казаць, але рашэнне бачу ў тэлебачанні. У нас няма ніводнай праграмы пра дакументальнае кіно: яго мала паказваць — трэба размаўляць з глядачом, тлумачыць штосьці. У той жа час на расійскім тэлеканале «Культура» такіх праграм некалькі. Упэўнена, што магла б зрабіць рэйтынгавую праграму пра дакументальнае кіно, нават была гатовая гэтым заняцца, але плынь жыцця туды мяне не вядзе.

— Прафесія рэжысёра ніколі не лічылася жаночай. Вы з гэтай думкай згодныя?

— Сёння вельмі шмат рэжысёраў-жанчын. І чым далей, тым больш! Нядаўна мы гаварылі з актрысай Ганнай Хітрык... Яна выдатная артыстка, але калі паўстае пытанне, што выбраць: работу ці сваё дзіце, яна, безумоўна, выбірае другое. Калі ўзнікае выбар паміж прафесіяй і сям'ёй, то выбар жанчыны, часцей за ўсё, відавочны. Менавіта таму гэта мужчынская прафесія: яна патрабуе часу, здароўя, адданасці. А ў жанчыны ёсць абавязкі, якія ніхто не адмяняў. Мужчына можа абстрагавацца ад усяго дзеля работы. Але ў жанчыны тут ёсць некаторыя перавагі: калі жанчына-рэжысёр не будзе ў сваёй прафесіі першай, яна перажыве і знойдзе нешта пазітыўнае ў негатыўным. Мужчына так не зможа, я бачыла рэжысёраў-мужчын, якія вельмі цяжка перажываюць неспяховасць. Калі я не атрымаю першы прыз, вельмі лёгка гэта перажыву: я ўжо даўно сабе штосьці даказала і здымаю кіно дзеля кіно, а не для ўзнагарод. Мне больш важна пражыць гэта правільна і прыгожа, і калі хацела б трапіць у Каны, я б гэта зрабіла, але цяпер не хачу прафесійнага поспеху коштам асабістага жыцця. Мяркую, гэта па-чалавечы.

Маргарыта ДЗЯХЦЯР

ПЕРАСЦЯРОГІ ДАЖДЖУ, КІТАЙСКАЯ ГАРБАТА І ЦІХАЯ ПРЫСУТНАСЦЬ МУЗЫКІ

...3 Пендэрэцкім па-беларуску

Дождж біў у шыбіны. Вымываў акурат там, куды жнівеньскай раніцай не магла дацягнуцца мая рука, і цешыў сваёй няўтомнай зацятасцю і бубненнем. Вецер гаяў па шкле дробнае празрыстае праса, збіраў і рассыпаў незразумелыя канфігурацыі. Я зразумела: ён дапамагаў разгадваць маю загадку дня...

Ці надарыцца тое інтэрв'ю? А хто скажа? Дэтала не вяжуча ў вузел. Прыкметы спрачаюцца паміж сабой як няўдалыя аксесуары з прадуманым «прыкідам». Да таго ж — дождж! Слушная прыкмета, што ісці няма чаго, што нічога не адбудзецца і ўсё пойдзе наперакос. Дождж не выпускаў мяне з дому рыхцік Бэлу Ахмадуліну ў аднайменнай яе паэме! Толькі там — Закаханы Дождж. А мой?..

Кшыштаф Пендэрэцкі — легенда польскай музыкі — адзін з самых паважаных кампазітараў сучаснасці. Ён адораны ўсім магчымымі музычнымі прэміямі, ўзнагародамі, ордэнамі і званнямі, спіс якіх займае не адну старонку. Маэстра — кавалер ордэна Белага Арла — найвышэйшага і найстарэйшага дзяржаўнага адзначэння ў Польшчы, ганаровы доктар 24 універсітэтаў свету: ад Ягелонскага ўніверсітэта ў Кракаве да Ельскага ўніверсітэта (ЗША), ганаровы сябра найбуйнейшых у свеце мастацкіх і навуковых акадэміяў і асацыяцый.

Тры Філарманічныя Феі вярнулі забытую магчымасць і стварылі сваю Музычную Суботу. Тры Філарманічныя Феі завілі косы, замігцелі завушніцамі, зазьялі каралямі і срэбнымі бранзалетамі. Лёгка стрэслі пыл з даўно не гранаі клавіратуры, і немудрагелістыя цвічэнні склаліся ў алгарытм дзеяння, з-пад якога вёртка выбіўся джазавы шэльма-завіток. Выскачыў і ўлёгся паўкружжам на эскіз плана. Думкі ўзляцелі, завіхурыліся. Феі прагнулі высокіх вібрацый.

Сустрэча адбылася. Побач адпачываў чорны раяль. Зялёная гарбата струменіла адмысловы водар. Маэстра не спяшаўся. Яму было ўтульна і сцішана. Стома адпльвала, пазбіраўшы рэшткі ранішняй рэпетыцыі. Вечарам канцэрт. Будзе аншлаг. Кампазітар усцешаны, што 7-я сімфонія, самая любімая («карона» для ўсіх іншых сімфоній), тут, у Мінску, увасобіцца вельмі добрым аркестрам і хорам. Увечары будзе выдатнае выкананне.

Твор, прывезены ў сталіцу Беларусі, гучыць рэдка ў свеце. Патрабуе шмат укладання. На сцэне ледзь размяшчаецца поўны сімфанічны склад аркестра з новым, мінчукам невядомым, інструментам тубафонам у выглядзе выцягнутых, цыліндрычнай формы труб інструмент, прыдуманых адмыслова дзеля гэтага твора. Партытура твора замаўляе тры змяшаныя хары, асобную групу духавых інструментаў, разлічаную на гучанне з залы, чатырох салістаў і чытальніка. Маштаб гучання. Маштаб уздзеяння. Маштаб ідэі: «Сем брамаў Ерусаліма...» Кшыштаф Пендэрэцкі з асаблівым замілаваннем называе твор Сімфоніяй № 7. А можа, вакальная сімфонія? На лацінскія тэксты са Старога Запавету. Сімвалічная лічба 7. У сімфоніі 7 частак. Напісана ў 1997 годзе. У Мінску выкананне адбылося 7.10.2017 — лічбы, калі чытаць наадварот, захоўваюць сваю паслядоўнасць.

...Часам гук плавіў паветра. Акустычныя асаблівасці змянялі дынаміку гуку і тэмбру, спецыфічныя акустычныя эфекты напыванія перапыняўся рэчыватам нізкіх струнных. *Lamento* салістаў працінала шчытнае гучанне хору — патанала ў ім, усплывала. Галасы медных інструментаў распадаліся бліскавіцамі і збіраліся тутімі напятымі струнамі. Валторна лунала дэкламацыйным *legato* і стрымана спавядалася чысцінёй. Касмаганічнае супрацьстаянне. Поле змагання. Магутны і

бясконцы дыялог непарушнага вечнага зямным і мінулым.

...а размова была сцішанай і ўтульнай: — Спадар Кшыштаф! Чалавечае жыццё — струна, па якой не так лёгка прайсці. І праходзім мы часцей навобмацак. І спадарожнік у нас адзін — інтуіцыя. Вось цяпер на вяршыні свайго жыцця, аглядаючыся і на жыццё тых, хто быў побач з Вамі, што ўсё ж павінна пераважаць у нашым жыцці? Дзе яно тое, чаму трэба аддаць перавагу, пры ўсіх нашых, такіх зразумелых, схільнасцях да ваганняў, хістанняў, збочванняў? Мы — садоўнікі свайго жыцця, так. А што ўсё ж галоўнае?

— Інтуіцыя — самае важнае ў творчасці. Без інтуіцыі няма вялікага мастацтва... Самае галоўнае — вера ў тое, што ты робіш. Аднак да гэтага ты прыходзіш занадта позна. Маё жыццё — гэта хаджэнне зігзагамі па розных сцежках-кірунках. Маё жыццё цікавае: пры ім паўстаў авангард. Авангард змяніў эстэтыку. Я застаўся верным свайму пачуццю, свайму разуменню музыкі. Адна справа — вучыцца. Ствараць — гэта ісці з глыбіні сябе. Я ніколі не лічыўся паслядоўнікам чыстага авангарда, аднак я сутыкаўся з гэтай эстэтыкай авангарда, таму што яна ў пэўны перыяд мяне фарміравала. Калі пачынаўся авангард (канец 50-х — пачатак 60-х), я быў як бы «ў авангардзе» авангарда: і створаны былі самыя авангардавыя партытуры: «Трэн памяці Хірасімы», «Паліморфія». Сваім авангардам я пракладаў шляхі іншым. І гэта музыка засталася.

— ...У працяг філасофскай тэмы: што стварала, а што руйнавала Вашае жыццё?

— Думаю, мяне нічога ў жыцці не навала, таму што я меў уласныя ніколі не належыць да якіх-небудзь повак. Я ствараў негэарыялістычныя і ён быў кра

нават пабойваліся ўступаць з імі ў вострую канфрантацыю, асабліва з тымі, хто найпрост не выказваўся супраць рэжыму. Вядома, такіх людзей яны часта выкарыстоўвалі як візітоўку. І тут варта сказаць пра «Варшаўскую восень»: 1956 год — вельмі напружаныя часы. Гэтым годам распачынаецца доўгая гісторыя Міжнароднага фестывалю «Варшаўская восень». Гэта быў, так бы мовіць, выхад на іншы ўзровень, у нейкі іншы свет...

— На радзіме цяжка займець прызнанне. Паводле біблейскай ісціны: няма прарока ў айчыне сваёй. Ці былі Вы прылічаны да непрызнаных і «нязручных»? Дзякуючы якім акалічнасцям прыйшло прызнанне на радзіме?

— Трэба сказаць, што мяне ніколі не лічылі некампазітарам і нежак не прыціскалі. Таму магу сказаць, што на камуністычныя часы ў Польшчы прыпаў росквіт культуры: былі фінансавыя датацыі, нарадзіўся фестываль «Варшаўская восень» — самы вялікі ў свеце на той момант, усе прыязджалі нават у Польшчу з захаду, каб паслухаць авангард. Для літаратуры было цяжка, а для музыкі — наадварот.

— ...На Беларусі ёсць цяжкасці з акадэмічнай музыкай. Музыка сучасная не ўпрыярытэце. У нас шмат творчых сіл, таленавітых кампазітараў, але беларускаму кампазітару няма месца, дзе можна праявіць свой крэатыў. Са сваёй вышыні і адлегласці што б Вы маглі параіць нам?

— Ніяк, на гэта чалавек ніяк не ўстае. Та-першае, павінны быць моцна тэатральнасці, асобы, якія б змаглі гэтаму палітычнаму сілу. У нас была такая групоўка «Чюаслаўскі, Гурэцкі, Крыжэвіч» — суполка, якую не падтрымалі кампазітары мелі і сваё разуменне, а такія публіку. Але варта сказаць,

— Сусветная слава Польшчы ў большай ступені звязана з тэатрам, як крохоту адначасова з музыкай. Тэатр быў вельмі таленавіты, авангардны, прагрэсіўны. І, зразумела, кіно. У гэты час (другая палова XX стагоддзя) так сталася, што ў Польшчы жылі людзі, якія польскую культуру штурханулі наперад і яна стала шырока вядомая. Але гэта лічу выпадковасцю...

— Вы ўзгадалі пра кіно... Феліні ў свой час сказаў, што для фільма дастаткова чатырох удалых кавалкаў, каб фільм лічыўся ўдалым. Для музыкі гэтага дастаткова?

— Пагаджуся з Феліні... Трэба напісаць некалькі добрых момантаў, некалькі добрых тэм, якія б заставаліся ў памяці слухача (калі ён пачынае слухаць музыку). А потым кампазітар усё гэта злучае — і вось вам, калі ласка, твор. Можа, я кажу гэта крыху банальна, але так і ёсць. Добры творца сядзе і піша і нават не задумваецца, ШТО ён піша. Проста — піша. А той кампазітар, які разважае, што ён мае напісаць, альбо слухае іншыя творы для таго, каб прыдумаць нейкую сваю ідэю, лічу, не з'яўляецца вялікім майстрам.

— Калі Вы ўпершыню чуеце выкананне свайго твора, наколькі тое, што чуеце, супадае з тым, што задумана? Ці былі калі-небудзь якія нечаканасці-здзіўленні пры першым выкананні?

— Свае творы я чую, калі пішу. Я як бы выпісваю з галавы... Калі першы раз чую свой твор, я задаволены: я чую тое, што чуў у сабе, і лічу, што я не памыляюся калі пішу.

— У адным інтэрв'ю пан сказаў, што музыка не можа змяніць свет. А што можа?

— Канешне, музыка не можа змяніць свет, як і ўвогуле мастацтва. Аднак музыку могуць забараняць... У Расіі быў Жданаў, які сачыў за тым, каб ніхто не сышоў з «правільнага» шляху, і пісаў нейкую іншую музыку. Але нідзе не было напісана, ні ў адным параграфу, што вось такую музыку нельга пісаць. Зразумела, у нас не было Жданава і, дзякуй богу, Сталіна, і ўвогуле ў Польшчы не было такога, каб нехта мог забараняць кампазітару пісаць музыку.

— У Вас ёсць любімыя дрэвы?

— У мяне вялікая калекцыя дрэваў. Я не магу адказаць на гэта пытанне, таму што я люблю ўсе дрэвы. Я не магу сказаць, што сасна, напрыклад, лепшая за дуб. Я збіраю розныя дрэвы, розных відаў. І яны растуць у нашым клімаце, не зважаючы на тое, што клімат у нас не вельмі добры (зімой нават бывае да мінус 20). Але мае дрэвы растуць.

— Што трэба, каб трапіць у Ваш сад?

— Для гэтага дастаткова са мной састыкавацца... Гэта ўсё адкрыта. Аднак не для ўсіх... Некаторыя людзі знішчаюць, выкопваюць, крадуць дрэвы! Такое са мной здаралася. У той жа час дрэвы, якія я саджаў 40 год таму, цяпер маюць па 15 метраў вышыні — іх ужо ніхто не скрадзе.

...Феі разляцеліся па аблоках. Шчаслівыя і радасныя. Зірнулі ў каляндар: наперадзе 17 верасня. На Вялікай сцэне Белдзяржфілармоніі — сімфанічны творы Дзмітрыя Смольскага: «Настальгія» для сімфанічнага аркестра, Канцэрт для фартэпіяна з аркестрам, Сімфонія № 9 для саліруючай электрагітары і сімфанічнага аркестра, «Прысвячэнне» для электрагітары і сімфанічнага аркестра. Канцэрт пазначаўся ўрачыста-юбілейным. Ператворыўся — нечакана — у канцэрт-пам'яць. Постаць Д. Смольскага не менш значная для Беларусі, як і постаць К. Пендэрэцкага ў Польшчы, адначасова паду-малі Феі.

Ларыса СІМАКОВІЧ,
кампазітар

Кшыштаф Пендэрэцкі на канцэрце ў Мінску.

быў быць. Аднак авангардам для мяне музыка не скончылася — можа, таму, што я пачаў пісаць музыку сакральную: гэта і «Пасія», «Ютрань» і іншыя. Таксама для мяне заўсёды была важнай вера, таму што я жыў у камуністычныя часы, калі з верай змагаліся. А я насуперак гэтаму пісаў шмат музыкі сакральнай і аратарыяльнай: гэта і «Псалмы Давіда» (напісаў у 1956 годзе яшчэ студэнтам), і шмат іншых сакральных твораў, у тым ліку, вядома, «Пасія», якую лічаць пасля Баха найважнейшай музыкай у гэтым кірунку... Але камунізм у Польшчы быў толькі на паперы, вельмі лёгкі... У нас камунізм не быў такі востры, як у вас, таму што мы, палякі, заўсёды былі змагарамі, бунтаўнікамі. Нягледзячы на камуністычны рэжым, камуністы ўсё ж такі выказвалі пэўную павагу да тых, хто меў іншы погляд на жыццё. Яны крыху

што ў нас не было так званана сацыялістычнага рэалізму, і я ўвогуле гэтае слова не ведаю толькі з гісторыі. У Польшчы пасля 1956 года ў кожным канцэрте выконваўся твор польскага кампазітара — вялікі ці малы. Усё залежыць ад аркестраў і канкрэтных дырыжораў. Іх выбар спрыяў таму, што сёння публіка мае патрэбу слухаць сучасную музыку, для вуха абсалютна прымальна і звычайна любое авангардавае сучаснае мысленне. Лічу, што росквіт авангарда ўсё ж такі прыпадаў на пачатак 60-х гадоў, потым гэты працэс як бы сышоў. Сёння ўвогуле не ўжываюць гэтага слова. Яго няма. Так, так... у нас эпоха камунізму для музыкі прайшла досыць бязбольна.

— Пан уславіў Польшчу праз музыку. Ці дастаткова быць проста таленавітым беларускім кампазітарам, каб загучаць на ўвесь свет, каб яго пачулі ў свеце?

Аляксандр Дзяміда

НАВІНЫ

Восень — прыгожая і рамантычная пара. Адзінае, чаго можа не хапаць цяпер, — цеплыні. Калі ёсць патрэба сагрэцца дабрынёй, то арт-гасцеўня «Высокае месца» запрашае наведаць беларуска-эстонскі праект «Выстаўка 5», дзе прадстаўлены толькі цёплыя і спакойныя творы.

Праект атрымаў назву «Выстаўка 5» таму, што творы прадставілі пяць аўтараў, якія працуюць у розных тэхніках і жанрах выяўленчага мастацтва. Аднак усіх іх аб'ядноўвае жаданне раскрываць у творах прыгажосць свету, ідэя спакою і сузіральнасці. Так, экспазіцыю праекта складаюць казачныя сюжэты графічных работ Війве Наор, анёлы, створаныя разцом Наталля Пінэвіч, стыльная кераміка Анне Турн, дынамічныя сюжэты Ганны Каралёвай, наіўныя жывапісныя кампазіцыі Аляксандра Дзямідава.

Падчас прагляду экспазіцыі з'яўляецца адчуванне, што ты патрапіў у іншы свет. І хоць галерэя размешчана ў самым сэрцы Мінска, глядач усё роўна абстрагуецца. Мастакі паспрабавалі адсыці ад тэмы нацыянальных адрозненняў, шукалі агульныя тэмы, якія былі б цікавыя не толькі

беларускаму, маглі б і краін свет, — Гэта аўдыторыя, інтэлігентная, якая адзначае кожную дэталю адкрыцці выставага прасол Эстонскай Рэспублікі ў Рэспубліцы Беларусь Мерыке Кокаеў. — Выстаўка беларускіх і эстонскіх мастакоў арганізавана невыпадкова. Гэты год важны для нашых краін: дваццаць пяць гадоў таму Беларусь і Эстонія ўступілі ў дыпламатычныя адносіны. Выстаўка дэманструе тую мяккасць і цеплыню, з якімі нашы народы ставяцца адзін да аднаго. Наступны крок, які мы зробім у рамках двухбаковага супрацоўніцтва, — выстаўка беларуска-эстонскіх мастакоў у Эстоніі, якая будзе адкрыта 18 кастрычніка.

Мастакі-аднадумцы прапануюць глядачу бліжэй пазнаёміцца з іх унутраным светам і адкрыць душу чыстага і наіўнага дзіцяці, што жыве ў кожным. Такое адкрыццё і ёсць частка задумы выставачнага праекта. Праз чароўныя светлы, прыдуманых аўтарамі, напам'яў былі казкі, расказаныя імі ў творах, глядач патрапіць у чароўны свет.

Спляценне ў агульным

Беларускія і эстонскія мастакі ў праекце добрых твораў

У мастакоў атрымалася арганічна спалучыць розныя жанры мастацтва, пры гэтым не парушыць цэласнасці канцэпцыі. Дзеці, кветкі, анёлы, фантастычныя зверы — асноўныя вобразы, з дапамогай якіх аўтары сфарміравалі адзіны ўспрымання твораў. Кожны наступны твор — нібыта працяг папярэдняга.

— Ідэя праекта нарадзілася год таму. Я патрапіў у арт-гасцеўню «Высокае месца»

ны праект — гэта вялікі кацёл з супам, які гатуецца заўсёды доўга, але на фінішы ўсе атрымліваюць задавальненне. У нашым выпадку ўсе мастакі падшлі да сумеснай справы сур'ёзна і стараліся не выпусціць з-пад увагі ніводнай дробязі. На гэтай выстаўцы ўпершыню ў Беларусі выстаўляюцца керамічныя работы Анне Турн. Адна справа — бачыць іх на малюнках, а іншая — калі ёсць магчымасць разгледзець уживую, убачыць усе тонкасці і дэталі, якім аўтар аддае шмат часу. Калі толькі прывезлі скрынкі з работамі, я баяўся, што не атрымаецца з усёй разнастайнасці сплесці нешта агульнае. Але ў выстаўцы жыве наша агульная душа, пры ўсім тым, што аўтары праекта — прадстаўнікі розных мастацкіх школ і адчуваюць мастацтва па-рознаму.

Вікторыя АСКЕРА

Наталля Пінэвіч «Перад дальняй дарогай», 2014 г.

і быў зачараваны складанасцю і ў той жа час вытанчанасцю яго архітэктуры, — падкрэсліў на адкрыцці праекта куратар і ўдзельнік выстаўкі, мастак Аляксандр Дзямідаў. — Адрозна ж прапанаваў маім калегам прыдумаць цікавую канцэпцыю і арганізаваць тут выстаўку. Усе, хто звязаны з мастацтвам, разумеець, што кож-

Анне Турн з цыкла «Зацёмненне месяца».

Культурны ракурс

Кожная рэч, створаная рэзчыкам па дрэве Анатолям Новікавым, унікальная. Эксклюзіўны і матэрыял, які выкарыстоўвае майстар. Гэта капа. Для тых, хто не ведае, — наросты на дрэве. Толькі ў нас яны звычайна невялікія, а вось у Сібіры — па некалькі метраў! Таму ўсё матэрыял для будучых шэдэўраў рэзчык вязе з Расіі. Кантэйнера з капаў дастаткова, каб забяспечыць сабе работай на трычатыры гады. «Мая сталешніца з сібірскай лістоўніцы — даўжынёй амаль метр з паловай, — заўважае майстар. — Фатэль выраблены з ангарскай сасны, якой прыкладна 250 — 300 гадоў. У нас я знайшоў толькі адну такую ў Белаўжскай пушчы. Агароджана і ахоўваецца як помнік прыроды».

Анатоль, інжынер-будаўнік па прафесіі, тры дзесяцігоддзі адпрацаваў у Сібіры і на Далёкім Усходзе. Амаль увесь вольны час аддаваў любімай хобі. А цяга да дрэва з'явілася невыпадкова: дзед быў цесляром, рубіў зруб, бацька — сталярар. Пасля вайны, калі з цяжкасцямі набывалі хоць што-небудзь у хату, вырабляў на заказ любую мэблю: ад табурэткі да серванта. Яшчэ хлопчыкам Анатолю дапамагаў бацьку майстраваць сталы, лыжкі ды іншыя неабходныя ў доме рэчы.

У 2007 годзе Анатолю вярнуўся на радзіму, пасяліўся ў вёсцы Прылуці Мінскага раёна, абсталяваў на

сваёй сядзібе майстэрню. Ужо праз год стаў членам Беларускага саюза майстроў народнай творчасці. «Да ўсіх сваіх «недахопаў», — смеецца Анатоль, — я яшчэ і майстар спорту СССР па турызме. Таму заўсёды звяртаю ўвагу на прыгажосць прыроды: асабліва яна ў неабсяжнай Сібіры. Вось і нарадзіліся ідэі. Хацелася хутчэй узяць у рукі інструмент і стварыць адлюстраванне задуманых вобразаў».

Зразумела, Анатоль удзельнічае ў шматлікіх выстаўках-кірмашах. Запомніўся яму сёлетні фестываль «Беларускі драўнік», падчас якога амаль два дні майстар размаўляў на англійскай мове. У выніку гадзіннікі, падносы, іншыя вырабы майстра паехалі ў Злучаныя Штаты Амерыкі, Англію, Францыю, Іран, Эстонію, Латвію, Літву. І беларусы не абмяноўваюць увагай работы Анатоля Новікава, разумеюць: рэчы, якія стварае майстар з Прылуку, не толькі ўпрыгожваюць жылло, але і прыносяць у хату добрую энергію. Такія рэчы прыемны і дарыць, і пакідаць у спадчыну нашчадкам, бо ўжо праз некалькі дзесяцігоддзяў яны набудуць статус сапраўдных рарытэтных шэдэўраў.

Раіса ВАСКЕВІЧ

Да ўвагі чытачоў! «ЛіМ» працягвае конкурс «Культурны ракурс». Умовы творчага спаборніцтва змешчаны ў № 2 нашай газеты. Чакаем цікавых і крэатыўных фотаздымкаў з арыгінальным тлумачэннем.

ЛіМ Выходзіць з 1932 года
16+
Заснавальнікі:
Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь,
грамадскае аб'яднанне «Саюз пісьменнікаў Беларусі»,
рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Выдавецкі дом "Звязда"»
Галоўны рэдактар
Ларыса Іванаўна ЦІМОШЫК

Рэдакцыйная калегія:
Таццяна Арлова
Алесь Бадак
Дзяніс Барсукі
Віктар Гардзеі

Уладзімір Ніламедаў
Алесь Марціновіч
Жана Запартыка
Анатоль Казлоў
Алесь Карлюкевіч
Анатоль Крэйдзіч

Віктар Кураш
Алесь Марціновіч
Вячаслаў Нікіфараў
Мікалай Чаргінец
Іван Чарота
Іван Штэйнер

Адрас рэдакцыі:
Юрыдычны адрас:
220013, Мінск,
вул. Б. Хмяльніцкага, 10-а
E-mail: info@zvyazda.minsk.by

Адрас для карэспандэнцыі:
220013, Мінск, пр. Незалежнасці, 77
E-mail: lim_new@mail.ru
Адрас у інтэрнэце: www.zviazda.by

Тэлефоны:
галоўны рэдактар — 292-20-51
намеснік галоўнага рэдактара — 292-43-03
адказны сакратар — 292-20-51
адзел крытыкі і бібліяграфіі — 292-56-53
адзел прозы і паэзіі — 292-56-53
адзел мастацтва — 292-20-51
адзел «Кніжны свет» — 292-56-53
бухгалтэрыя — 287-18-14
Тэл./факс — 292-20-51

Выходзіць раз на тыдзень па пятніцах.
Падпісныя індэксы:
63856 — індывідуальны;
63815 — індывідуальны льготны для настаўнікаў;
638562 — ведамасны;
63880 — ведамасны льготны.

Пасведчанне аб дзяржаўнай рэгістрацыі сродку масавай інфармацыі № 7 ад 10.12.2012, выдадзенае Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Выдавецкі дом "Звязда"».
Дырэктар — галоўны рэдактар Павел Якаўлевіч СУХАРУКАЎ

Тэхнічны рэдактар, камп'ютарная вёрстка:
А. В. Бізункова

Камп'ютарны набор:
А. І. Грамыка
Стыльрэдактар:
Н. А. Святлова

Нумар падпісаны ў друк 12.10.2017 у 11.00
Ум. друку арк. 3,72
Наклад — 1532.

Друкарня Рэспубліканскага ўнітарнага прадпрыемства
«Выдавецтва «Беларускі Дом друку»
ЛП № 02330/106 ад 30.04.2004 г. Мінск, пр. Незалежнасці, 79.
Індэк 220013
Заказ — 3757

Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Пры перадруку просьба спасылца на «ЛіМ». Рукалісы прымаюцца толькі ў электронным выглядзе, не вяртаюцца і не рэанзуюцца. Аўтары павадаюцца прозвішчам, імя і імя па бацьку, пашпартныя звесткі, месца працы, адрас з індэксам. Пазіцыя рэдакцыі можа не супадаць з меркаваннямі аўтара публікацыі.

© Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь, 2017
© ГА «Саюз пісьменнікаў Беларусі», 2017
© Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Выдавецкі дом "Звязда"», 2017

